

FORUM

FİKİR MEYDANIDIR

Onbeş Günlük Tarafsız Siyaset İktisat Kültür Dergisi

15 OCAK 1959 — 100 KURUŞ — CİLT X

Sayı: 116

Tel : 26754 Posta Kutusu 131, Ankara

İÇİNDEKİLER

BÜYÜKLÜĞÜN SIRASI 1

ONBEŞ GÜNÜN NOTLARI :

Basın - Yayın'ın İktisadîliği; Taşlı Piring; Siz de mi Brütüsler ; Ağustos Kararlarından Sonra Sanayimizin Durumu; Bütçe ve Stabilizasyon Politikası; Tesislerin Temel Atma Törenleri ve Stabilizasyon; Avrupa'da Müsterek Pazar; Mikoyan'ın Seyahati; Belçika Kongosu da... 3-8

İNCELEMELER :

Son Demokrasi Hamlesinin Gerçek Kaynağı **Metin KIRATLI** 8
Araplar ve Kürtçülük **Bilâl N. ŞİMSİR** 10

OKURLARIN FORUMU :

İlk Ders (**Y. YARAYALÇIN**);

Sessiz Kutlanan Bir Yıl Dönümü (**M. B. BİROL**); İşsizlik Meselesi (**İ. İNAN**); İstikrar Tedbirleri Üzerine (**F. AGAN**); Kadronun Mânası (**Bir Okuyucu**); 11-15

NE DİYORLAR :

Kuzey - Batı Bölgesindeki Santral Kapasitesi Fazlalığı **Y. Müh. Mehmet ERDEMİR** 15

KÜLTÜR VE SANAT :

Türk Tiyatrosu : At Meydan Şenlikleri **Metin AND** 16
Sanatçının Yayılması **Mehmet SEYDA** 17
Mimarîde Bazı Değişme Belirtileri **Şevki VANLI** 18
Ağaoğlu **Bilge KARASU** 18
Bibliyografya **M. CUMHUR** 18-19

BÜYÜKLÜĞÜN SIRASI

Bu satırların yazıldığı sırada, son yılların en önemli siyasî toplantılarından biri başlamak üzeredir. Cumhuriyet Halk Partisi'nin XIV. Kurultayı, bundan önceki kurultaylardan çok farklı bir atmosfer içinde toplanıyor. Demokrat Parti hükümetlerinin iktisadî sahadaki beceriksiz politikalarından bunalan, Demokrat Parti liderlerinin demokrasi prensiplerine hıyanetleri karşısında hayal kırıklığına uğrayan halk kütleleri bütün ümitlerini bugünkü idareyi yenmek için tek çare olan C.H.P. muhalefetine bağlamışlardır. Atatürk devrimlerinin esaslarına candan inanan

ve onları korumak uğruna her şeyi göze alabilecek olan ileri düşünceliler de, bu düşüncelerini temsil edebilecek veya gerçekleştirebilecek tek siyasî kuvvet olarak da C.H.P. yi görmektedirler. Bu bakımdan, bütün milletin dikkati, XIV. Kurultayın toplanacağı salona çevrilmiştir.

C.H.P. üyeleri, C.H.P. ye inananlar, C.H.P. ye sempati duyanlar veya ümitlerini C.H.P. ye bağlayanlar, bu defakî kurultayın bundan öncekilerden farklı olmasını istemekte adeta söz birliği etmektedirler. Kimse, XIV. Kurultayın, sadece parlak nutuklarla, parti liderlerine karşı sev-

gi tezahürleriyle ve iktidar aleyhine atıp tutmalarla geçip gidiverecek bir toplantı olmasını istememektedir.

Türkiye'deki parti hayatını tarafsız bir gözle görebilen ve olayların dış görünüşlerinin gerisindeki ana etkenlerle birlikte düşünebilenlerin üzerinde söz birliği ettikleri başka bir nokta daha var: Muhalefet partisi, 1945 ten beri devam eden yeni şartlar içinde, kendisini gerçekten en kuvvetli hissettiği bir anda, gelecekteki hayatı bakımından çok önemli bazı zâaf tohumlarını da bünyesinde taşımaktadır. Hattâ, meselelere -parti içinden veya dışından - serin-

560
680
1240

kanlılıkla bakabilenler, 14 Mayıs 1950 öncesinin Demokrat Partisi ile bugünün Cumhuriyet Halk Partisi arasında bazı benzerlikler bulmağa kadar varmaktadırlar.

C.H.P. nin bugünkü bünyesinde görülen aksaklıkların, gelecek için tehlikeli sayılan zaaf tohumlarının çoğu, aslında, iki partili sistemin siyasi parti bünyeleri üzerindeki tabii etkilerinden olmakla beraber, bunların hiçbirini, kuvvetli bir liderlik ve gerçekten büyük bir devlet adamlığı sayesinde önlenemeyecek kadar muazzam değildir.

Son 1957 seçimlerinde de görüldüğü gibi, muhalefet adayı olarak halk kütlelerinin karşısına çıkan C. H.P. mensuplarından bazıları, adeta 1950 Demokratlarını hatırlatırcasına, ne olduğunu, neleri gerektirdiğini bilmedikleri bir sürü vaatler ileri sürmekten çekinmemişlerdir. Seçim bölgelerindeki küçük vaatlerden millet çapındaki büyük vaatlere kadar varan bu seçim oltaları, çoğu zaman, Partinin genel tutumuna veya Partinin genel tutumu olması gerekecek prensiplere aykırı düşmüştür. C.H.P. nin merkez uzuvları, bir muhalefet partisi olarak nelerin vaadedilebileceği, nelerin gerçekleştirilebileceği, nelerin uzun vadeli millet menfaatlerine uygun düşeceği, nelerin parti prensipleriyle uzlaşmadığı hususunda, adayları gereği kadar disiplin altına alamamışlardır. Vaadler, temeniler bakımından göze çarpan bu disiplinsizlik - veya, daha doğru bir tâbirle "tutumumsuzluk" hâlâ devam etmektedir. Hele, gelecek seçimlerde bunun daha da artması ve seçmen kütleleri karşısındaki açık arttırmanın Partiyi çok güç durumlara sokacak kadar tehlikeli bir hâl alması mümkündür.

C.H.P. milletvekillerinin, muhalefet mensubu olarak, hükümetten talep ettikleri hususlar da, bilhassa iktisadî politika sahasında, daima milletin uzun vadeli menfaatleriyle hemahenk olmamıştır. Enflasyondan, plânsız ve aşırı yatırımlardan şikâyet edenler, mahallî parti kongrelerinde, mahallî seçmenler karşısında konuştukları zaman, hükümetinkiyle aynı derecelere varan bir plânsızlık ve aşırılık içinde, olur olmaz her şeyi talep etmeğe başlamışlar, şuraya bir fabrika, buraya bir baraj yapılmasını istemek yolunu tutmuşlardır. Aslına bakılırsa, iktisadî sahada, muhalefet

milletvekillerinin hükümetten yeni yatırımlar talep etmeleri, yeni teşebbüslere girişilmesini istemeleri kadar tabii bir şey olamaz. Fakat, bütün bunların, Parti merkez uzuvlarınca tesbit edilecek esaslara uygun olması, milletin ve partinin uzun vadeli menfaatlerine aykırı düşmemesi gerekir. Sözün kısası, iktisadî işlerde hükümetin plânsızlığından şikâyet edenler önce kendi taleplerini plânlamak zorundadırlar. Bütçe görüşmeleri sırasında, muhalefet milletvekillerinin getirdikleri tekliflerin, ekseriya masraf arttırıcı mahiyette oluşu, geliri arttırıcı talepler karşısında daima mukavemet gösterilişi, enflasyona karşı mücadele etmesi gereken bir partinin üyeleri için biraz tuhaf kaçmaktır.

Vaadler ve talepler bakımından göze çarpan genel tutum eksikliğini, muhalefet partisinin parlamento faaliyetleri bakımından da görmek mümkündür. Bilhassa sözlü sorular sahasındaki durum, partinin kendi mücadele imkânlarını daraltacak kadar tehlikeli olmağa başlamıştır. Muhalefet Partisinin Meclis grubu, bugünkü şartlar altında ve son tüzük değişikliklerinden sonra kendisine bırakılan mücadele sahalari içinde, zamanı ve imkânları en faydalı bir şekilde kullanmamaktadır. Muhalif milletvekilleri tarafından verilecek sözlü veya yazılı sorular bir düzene sokulmadığı için, her önüne gelen küçük mahallî meselelerle ilgili sorularla ortaya çıkmakta ve tabii, önemli soruları ve soruşturma taleplerini savsaklamak bakımından hiç fırsat kaçırmayan Demokrat Parti idarecileri de bu durumdan faydalanmayı ihmal etmemektedirler. Sözlü sorulara ayrılan zaman tahdit edildiğine göre, muhalefet stratejisinin de buna göre ayarlanması, milletvekillerinin soracakları soruların disiplin altına alınması ve herşeyin Partice savunulan genel tutuma uydurulması gerekmektedir.

Aynı disiplinsizlik havasının Partinin en yüksek kademelerine sirayet ettiğini söylemek de mümkündür. Partide pek sorumlu mevkiler işgal eden bazı kimseler, gazetelere beyanat verirken, parti kongrelerinde konuşurken, sözlerinin parti politikasına veya parti tutumuna uygun düşüp düşmediğini araştırmak hususunda gereği kadar dikkatli davranmamaktadırlar. Meselâ, Kıbrıs meselesinde, Parti Meclisi ve Parti Meclis Grubu

tarafından benimsenmiş bir genel tutum, her zaman için bazı parti liderlerinin sözlerine hâkim olmamaktadır. Bu dikkatsizlik, halk kütlelerini partinin resmî görüşü hakkında endişelenmeğe, hattâ partinin bir resmî görüşü olup olmadığından şüphelenmeğe sevk etmektedir.

C.H.P. nin bugünkü durumunda ilerisi için tehlike tohumu sayılabilecek olan ve 1950 Demokratlarını hatırlatan bir başka nokta da, parti üyeliği bakımından gösterilen ihmalkârlıktır. Cumhuriyet Halk Partisi, ne olursa olsun kuvvetlenmek pahasına, herkese kollarını açar bir hâle gelmek tehlikesiyle karşı karşıyadır. İlk bakışta, belki, bu satırlarla "güçbirliği" lehinde yazılmış satırlar arasında bir çelişme görenler çıkabilir. Şurasını tekrar etmek gerekir ki, demokrasi dâvasına gerçekten inanmış, geçmişteki tutumlarıyla bu inançlarını ispat etmiş, geçmişteki hatalarını samimî olarak görüp demokrasi için çalışmağa karar vermiş ve muayyen ideallere bağlılıkları herkesce teslim edilmiş kimselerin, kendi kuvvetlerini müessir hâle getirebilecek tek siyasi teşekkül olarak, C.H.P. çatısı altında birleşmeleri kadar zarurî bir şey olamaz - bilhassa memleketin bugün içinde bulunduğu şartlar bakımından. Ancak, "güçbirliği" hiçbir zaman, bütün gayrimemnunların C. H.P. üyeliği kazanmaları, siyasi mezhepleri pek belli olmayan ve hele geçmişleri bakımından neye inandıkları, neyin peşinden koştukları anlaşılabilen kimselerin hemen Partiye kabul edilmeleri mânasına gelmemelidir.

Eğer Cumhuriyet Halk Partisi gerçekten zayıf bir durumda olsaydı, Partinin yaşayıp yaşamaması diye bir mesele ortaya çıksaydı, belki bu tenkit edilen tutumu veya tutum eksikliğini müsamaha ile karşılamak mümkün olurdu. Partinin meselâ 1954 seçimlerinden önce karşılaştığı şartlar, bir dağılmayı önlemek için, parti mensubu milletvekillerine karşı son derece yumuşak ve müsamaha-kâr davranılmasını, mümkün olduğu kadar kuvvetlenebilmek için de, kapıları her gelene ardına kadar açmayı gerektirebilirdi. Halbuki, şimdi, Cumhuriyet Halk Partisi'nin karşılaştığı çok elverişli şartlar, parti idarecilerini bu gibi taktiklere muhtaç olmaktan kurtarmıştır. Başta hükümet politikasındaki başarısızlık ol-

mak üzere, memleketteki şartlar halk efkârının çok kesin bir şekilde C.H.P. lehine dönmesine yol açmıştır. Bu şartlar karşısında, C.H.P. a-yakta durabilmek için, şahıslara veya kayıt defterlerindeki üye sayılarına bel bağlamak zorunda değildir. Hattâ, seçim kanunundaki mevcut tahditler ve akla gelebilecek daha kötü ihtimaller bile, gelecek seçimler için, C.H.P.'nin favorilik vasfına pek tesir edememektedir. Böyle olunca, parti şahıslara değil, şahıslar bilhassa seçilmek isteyen şahıslar - partiye muhtaç hâle gelmişlerdir. İşte bu elverişli şartlar, parti mensuplarını seçmenler karşısında, parlâmentoda ve parti içinde disiplinli ve dikkatle davranmaya davet etmek bakımından olduğu gibi, gayrimemnunları parti bünyesine sokup sokmamak bakımından da, parti liderlerinin ve parti idarecilerinin daha kuvvetli davranabilmelerini mümkün kılmaktadır. Merkez uzuvlarına bir çekidüzen verildikten sonra, bunların bütün parti kademelerine hâkim olabilmelerini, parti politikasının uzun vadeli hedeflere doğru yöneltilmesini sağlayabilmelerini mümkün kılacak usûllerin konulması bakımından da konjonktür çok elverişlidir. Hele dar seçim bölgeleri söylentilerinin dolacağı şu günlerde, parti tüzüğünde bazı değişiklikler yapmak ve Türk politika hayatını mahallî adaylar arasında sürüp gidecek bir eşraf tekerlemesi olmaktan kurtarmak pek âlâ mümkündür. Gelecek seçimlerin favorileri olarak, siyasî itibarlarının ve nüfuzlarının zirvesine erişen liderler, parti tutumunun mahallî çekişmeler eriyip gitmesini önlemek bakımından bu itibarlarını ve nüfuzlarını kullanabilirler ve bilhassa seçimlerde aday tesbiti meselesinde teşebbüsün tamamen mahallî kuvvetler eline geçmesine engel olabilirler.

Siyasî konjonktürün elverişliliği, parti doktrinine bir çekidüzen vermek bakımından da bir şeyler yapılmasını mümkün kılmaktadır. İki partili sistem, partilerin ister istemez kendi doktrinlerinden fedakârlık yapmalarını, mümkün olduğu kadar taraftar ve seçmen toplayabilmek için birtakım tâvizlerde bulunmalarını zarurî kılmaktadır. Bu fedakârlıkların ve tâvizlerin hududu, partilerin kendilerini zayıf hissettikleri zamanlarda daha da genişlemektedir. Bu bakımdan, 1950, 1954 ve belki de 1957 seçimlerinde halk kütüphaneleri karşısında bazı tâvizlerde bu-

lunması veya bazı meselelere dokunmaması müsamaha ile karşılanabilecek olan bir C.H.P. nin, kendini çok kuvvetli hissettiği bugünlerde de aynı tutuma düşmesi hiç doğru olmaz. Madem ki memleketin iktisadî ve siyasî şartları iktidarın C.H.P. ye geçmesini âdetâ zorlamaktadır, o hâlde partinin daha fazla tâvizlerde bulunmasına ve muayyen konulara dokunmaktan çekinmesine yol açan sebepler de ortadan kalkmaktadır. C.H.P., artık kuvvetli bir parti olarak, kendi doğuşuna ve tarihî görevine uygun düşecek bir doktrine daha fazla yaklaşmak için tam fırsatı bulmuş demektir. Zaten, partiye ümit bağlayanların, partinin zaferini umanların büyük bir kısmı da, inandıkları fikirlerin muhtemel koruyucusu ve muhtemel gerçekleştiricisi olarak C.H.P.'ye bakmaktadırlar.

Şimdi, Türk siyasî hayatındaki kutuplaşmanın en önemli safhasını yaşamaktayız. Çok partili hayatın ilk devirlerinde hangi cepheyi tuttukları, ne tarafa yöneldikleri pek belli olmayan birtakım kuvvetler, artık yeni bir gruplaşma yolundadırlar. Bazı yazarlarca, iki partili rejimlerin, hattâ bütün siyasî karşılaşmaların temelini teşkil ettiği ileri sürülen o ezeli ikilik, yani "statik kuvvetler - dinamik kuvvetler", yahut "ilericiler - muhafazakârlar" ikiliği Türkiye'de de hükmünü yürütmeğe başlamıştır. C.H.P., şimdi, Türkiye'de ileri düşüncelerin, devrimci unsurların partisi vasfını daha kuvvetli bir şekilde benimseyebilecek durumdadır; bu ileri-

cilliği ve devrimciliği yüzünden taraftar kaybetmek korkusu artık azalmış olmalıdır; çünkü karşı tarafın bilhassa iktisadî sahadaki hataları, büyük kütleleri ister istemez C.H.P. tarafına itmektir ve hiç olmazsa şimdilik, iktisadî şartların tesiri ideolojik çekingenlikleri bastırarak kadar kuvvetlidir. Bu elverişli hava, partinin ideolojik derlenip toplanışı için bir fırsat sayılmalı ve bilhassa devletçilik, lâiklik gibi sahalarda partiden beklenen tutum olanca berraklığıyla ortaya konmalıdır.

Cumhuriyet Halk Partisi, düşünen kütlelerin kafalarında beliren "C.H.P. nedir, ne değildir?" sorusuna açıkça cevap verebilecek kadar kuvvetlenmiştir. Şimdi, bütün gözler, bu cevabın açıkça belirmesini görmek üzere, XIV. Kurultaya çevrilmiştir. Liderler, kendileri için gerçek büyüklük saatinin geldiğini akıldan çıkarmamalıdır. C.H.P.'yi tarihî görevinden uzaklaştıracak, onu halk kütlelerinin ve mahallî küçüküklerin peşinden sürüklenen bir teşekkül hâline getirecek olan kuvvetler karşısında pasif davranmak, partiyi ileride için için kemirmesi muhtemel zaaf tohumları karşısında seyirci kalmak ve bütün dâvayı sadece bir iktidar mücadelesi açısından görmek gerçek liderlik vasıflarıyla bağdaşmaz. Liderlerin büyüklüğü yalnız iktidar karşısındaki mücadeleleriyle değil, parti içindeki kör kuvvetlerle mücadele etmek, partiye ilerici ve devrimci bir yön vermek bakımından gösterecekleri korkusuzlukla da ölçülebilmektedir.

Onbeş Günün Notları

Basın - Yayın'ın İktisadîliği

Yeni bütçenin Encümeninde görüşülmesi dolayısıyla en fazla dikkati çeken noktalardan biri de Basın - Yayın teşkilâtına değişik bir veçhe verileceği hakkındaki haber oldu. Anlaşıldığına göre, devlet radyoları bundan sonra daha bağımsız bir şekle bürünecek, idarî ve malî muhtariyetin artırılması için bunlara bir iktisadî devlet teşekkülü mahiyeti verilecektir.

Radyoların bağımsızlığı hakkında uzun tartışmaların devam ettiği bu günlerde böyle bir haberin önemini be-

lirtmeğe herhalde lüzum yok. Günün asıl meselesi, radyoları tarafsız bir hâle getirmek olduğuna göre, son haberi herşeyden önce bu açıdan incelemek gerekir. İktisadî devlet teşekkülü olmak radyolara ne dereceye kadar bağımsızlık sağlayabilir? İngiltere'deki B.B.C. radyosunun idare tarzına bakılarak özenilen böyle bir değişikliğin istenen sonuçları doğurabilmesi, yani radyoları bağımsız birer haber verme, eğlendirme ve öğretme vasıtası hâline getirebilmesi için, başka daha birçok şart-

ların da gerçekleştirilmesi zaruridir. Aslına bakılırsa, mesele, bir şekil dâvasından çok, bir zihniyet ve davranış dâvasıdır. İktisadî devlet teşekkülü haline getirilseler bile, radyolar da — meselâ Etibank'ın Sanayi Bakanlığına bağlı oluşu gibi - muayyen bir Bakanlığa ve çok muhtemelen Basın - Yayın ve Turizm Bakanlığınca bağlanmayacaklar mıdır? Radyolara müdahale etmek lüzumunu duyan bir bakıma kim engel olacaktır?

İktisadî devlet teşekkülü vasfının radyolara malî bağımsızlık sağlayacağını düşünmek de, devlet radyosunun Türkiye gibi bir memlekette ne için ve nasıl yaşaması gerektiği sorusunu ortaya çıkarmaktadır. Medeniyet ve bünyeye değiştirmekte olan Türkiye'de radyo, herşeyden önce, bir eğitim vasıtasıdır, hem de daima ucuz olması gereken bir eğitim vasıtası... Bunun içindir ki, devlet bütçesinden yardım, Türk radyoları bakımından uzun müddet bir zaruret olarak kalacaktır. Radyo resminin arttırılması yoluna gitmek de «ucuz eğitim vasıtası» prensibine aykırı düşecektir. Kala kala, radyoların başka vasıtalarla kendi kendilerini beslemeleri, ne devlet bütçesine, ne de resimlerin arttırılmasına ihtiyaç gösterecek yeni gelir kaynakları bulmaları çaresi kalıyor. Bu ise, reklâmcılık demektir. Radyo reklâmlarından şimdi bile yaka silkenler, malî bakımdan bağımsız hâle getirilmiş bir radyonun ne çabuk bir Monte-Carlo veya Lüksemburg istasyonu hâline gelebileceğini tahmin etmekte güçlük çekmeyeceklerdir.

Radyonun mânasız bir eğlence ve ilân vasıtası hâline gelmemesi isteniyorsa, devlet bütçesinden yapılacak yardımların kesilmemesi gerekir. O halde, iktisadî devlet teşekküllüğünün hikmeti nerede kalacaktır? Unutmamak gerekir ki, radyo işletmeciliği, bir maden ve sanayi işletmeciliğinden tamamiyle farklıdır. Aslında o çeşit işletmeler için düşünülmüş 3460 sayılı kanunun, haber verici, öğretici ve eğlendirici bir işletmeye uygulanışı nasıl olur da düşünülebilir?

Evet, radyoların - bilhassa iç siyâsî hayat bakımından - daha tarafsız bir şekilde çalışmalarına olan ihtiyaç aşikâr. Bu ihtiyacın, bir iki kalem darbesiyle yapılacak bir bünye değişikliği sonunda karşılanacağından emin miyiz. Eğer gerçekten bir bünye değişikliği gerekliyse, bunun tek yolu iktisadî devlet teşekküllüğü müdür? Acaba,

üniversiteler, gazeteci cemiyetleri, barolar, v.s... gibi az çok bağımsız teşekküllerin temsilcilerinden kurulmuş bir heyetimiz nezareti altında çalışacak ve özel kanunla muhtariyeti tesbit edilecek başka bir bağımsız müessese tipi denenemez mi?

İtiraf etmek lâzım ki, radyoların yeni şekle sokuluşları sırasında da, tıpkı Emekli Sandığı'nın, P.T.T. nin iktisadî devlet teşekkülü haline sokuluşlarıyla işlenen hatâları tekrar etmek tehlikesiyle karşı karşıyayız. 3659 sayılı Kanununun imkânlarından faydalanabilmek yani memurlara daha fazla maaş, ikramiye ve temettü dağıtabilmek arzusu, iktisadilikle hiçbir ilgisi olmayan müesseselerin bile 3460 sayılı Kanunun çatısı altına sokulmalarına yol açmaktadır.

Taşlı Pirinç

Bütçe Encümeninde İçişlerine dair meseleler görüşülürken, Bakan «6-7 Eylül olaylarının artık unutulması lâzım geldiği, bu meselenin daha fazla kurcalanmasının doğru olmayacağı ve hükümetin dış siyasetinin bundan zarar görebileceği» yolunda konuşmuş.

Herşeyden önce şurasını belirtmek gerekir ki, 6 - 7 Eylül olayları hakkında esaslı bir soruşturmanın millî itibar bakımından meydana getirebileceği zarar, hiç şüphesiz, o olayların hâlâ örtbas edilmek istenishiyle meydana gelen zararın yanında pek önemsiz kalacaktır. Yüzyıllardamberi çeşitli hoşgörülük misalleriyle tertemiz duran Türk tarihinin bu kara lekesi nasıl vuku bulmuştur? Elebaşılar kimlerdir? Kimlerin ihmali görülmüştür? Resmî makamların zımni bir teşviki gerçekten bahis konusu mudur? O sırada iş başında bulunan siyaset adamlarının sorumluluk dereceleri nedir? Bu sorular cevaplandırılmadıkça, söylentiler devam edip gidecek ve — işin kötüsü — belki de bir kaç kişinin hatâsı yüzünden, bütün bir millet töhmet altında kalmaktan kurtulamıyacaktır.

Sorumlu makamlar veya Büyük Millet Meclisi bu pirincin taşını ayıklamadıkları müddetçe, Türkiye'nin girişebileceği bütün dış görüşmeler — ve bilhassa Kıbrıs'la ilgili olanlar — her ân ortaya atılabilecek nâhoş bâzı hatırlatmaların sıkıcı tehdidi altında bulu-

nacaktır. Böyle şeyler, her milletin târihinde mevcut olabilir; fakat bunların bir millî leke olarak kalmaması için elden gelen herşey yapılır; gerçek suçlular, elebaşılar, koruyucular ve teşvikçiler tarih önünde, birer şahıs olarak itham edilir.

Kendi koltuklarının rahatlığından ayrılmamak için, bütün bir milleti tarih huzurunda rahatsız etmeğe — başta İçişleri Bakanı olmak üzere - kimse nin hakkı yoktur.

Siz de mi Brütüsler?

Okuyucularımız, geçen sayımızın «İncelemeler» bölümündeki «İlk Ders» başlıklı yazının normal bir inceleme olmadığını herhalde farketmişlerdir. Yazı, aslında bir cevap yazısıydı ve ünlü bir profesör ile yine aynı serecede ünlü bir doçentin imzalarını taşıyordu. Fakat, FORUM idarehamesine, Ankara Savcılığınca, bir jandarma marifetiyle — hem de Yazı Kurulu'nun tam toplantı hâlinde bulunduğu bir zamanda — gönderilmişti. Yazıyı, kanun hükümlerine göre, «aynı puntoyla, aynı yerde.. v.s.» yayınladık ve hattâ «Ankara Cumhuriyet Savcılığı eliyle aldığımız tektiptir» ibaresini bile koymadık. Yazı sahiplerinin, makalelerinin ilmîliğini bozmayan bu harekete memnun olmuş olacaklarını tahmin ediyoruz. Mamafih onlar, basın hürriyeti, basın suçları konularında ilmî kitaplar, makaleler yayınlamış ve hukuk bilgileri kuvvetli olan kimseler sıfatıyla, «öyle bir ibare koysaydınız, zaten suç olurdu» diyebilirler.

Burada, ünlü ceza profesörü ve doçenti ile FORUM'daki inceleme sahibi arasında başlayan tartışmanın esasına girecek değiliz. Zaten incelemenin yazarı, bu sayımızın «Okurların Forumu» sütununda tektzipçilere cevap vermektedir. Bizi asıl üzen şey, tektzipçilerin, yazılarını yayınlamak için Savcılık kanalıyla hareket etmek zahmetine katlanmış olmalarıdır. Risâle-i Nur talebelerinin küfürnamelerini bile sütunlarına alan dergimiz, 750 sayfalık koskoca bir eserin müelliflerine sayfalarında yer vermekle ancak şeref duyardı. Bu arada, memleket halk efkârını ve bilim çevrelerini aydınlatacak olan böyle bir tartışmada, sayın profesör ve do-

çentin bizzat kaleme alabilecekleri her türlü ilmi yazıya sayfalarımızın açık olduğunu belirtmekte fayda görüyoruz. Kendileri bundan sonra, savcılık vasıtasıyla hareket etmek zahmetine katlanmamalıdır.

Başın hürriyetleri konusyla ilgili çeşitli ilmi eserler yayınlamış veya derlemiş ilim adamlarının, kendileri hakkında aynı ithamları pek daha sert şekilde tekrarlayan birçok kimse ortada dururken, dâva açabilmek için bula bula FORUM'daki bir incelemeyi bulmaları meselesine gelince.. Şimdilik, «siz de mi Brütüsler?» demekle yetineceğiz. Heride, belki, bu konuyu bir inceleme olarak ele alır ve Türkiye'de gerçek ilim adamlarının nasıl olmaları gerektiği hususunda etraflı bir yazı yayınlamızı.

4 Ağustos Kararlarından Sonra Sanayimizin durumu

Beş yıldanberi memleketimizde devam eden şiddetli enflasyon, sanayimiz üzerinde çeşitli tesirler icra etmişdir. Bu tesirlerin bir bilânçosunun yapılmasına lüzum vardır. Filhakika, bir memlekette enflasyon politikasının âlebet devam ettirilmesine imkân yoktur. Nitekim bizde zorlana zorlana, takriben beş yıl devam ettirilmiş, nihayet ekonomimiz bitâp düşünce, 4 Ağustos kararlarına başvurmak mecburiyeti hasıl olmuştur.

Enflasyonun sanayi üzerindeki umumî tesirleri nedir? Malûm olduğu üzere enflasyon, her türlü mal ve hizmet fiyatlarının devamlı şekilde yükseldiği bir durumdur. Teşebbüslerin maliyetleri de fiyatlardaki yükselmeyi takip ederse de, bu gecikmelerle olur. Neticede, teşebbüslerin kârları otomatik şekilde artar. Bu husus istihsali teşvik eder, hattâ böyle bir durumda, kâr elde etmek üzere mevcut teşebbüslere birçok yenileri de ilâve olunur. Bu hareketi teşvik eden diğer bir unsur da, dış tediye imkânlarının azalması neticesinde ithalâtı tahdit etmek zaruretinin ortaya çıkmasıdır. İthalât da tahdit edilince, dahilî sanayi büsbütün rekabetsiz kalır, otomatik şekilde kâr elde etmek imkânı büsbütün artar.

İşte son yıllar zarfında, sanayim-

zin içinde bulunduğu şartlar bunlar olmuştur. İktisadî olmıyan, maliyetleri yüksek olan bir sürü yeni teşebbüs peyda olmuştur, bütün teşebbüslerde maliyetlere dikkat etme, rasyonel çalışma kayguları zayıflamıştır. Diğer taraftan, sun'î şekilde arttırılan talep neticesinde istihsal, ham madde tedariki hususundaki güçlüklerle rağmen gelişmiş, sanayide çalışan işçi adedi yükselelmıştır.

Bu anormal ve sun'î şartlar altında vukubulan sınıf gelişmenin mahzurları faydalarından çok fazladır. Bir kere, yukarıda işaret ettiğimiz gibi, enflasyonun ve otomatik kazancın ilelebet devam etmesine imkân yoktur. Bu hareketin durduğu gün, birçok teşebbüsler çok müşkül vaziyette kalmaya mahkûmdur. Türkiye İktisat Gazetesinin 8 Ocak tarihli nüshasında intişar eden bir başmakalede Dr. Cihat İren, bu meseleye işaret ettikten sonra, ithalâtın tamamen men'i ve bu suretle rekabetin kaldırılması yolu ile sanayinin himaye edilmesinin büyük mahzurları üzerine dikkatimizi çekmektedir. 4 Ağustos kararlarından sonra sanayimizin çetin fakat zarurî intibak meseleleri karşısında bulunduğunu ifade eden Dr. Cihat İren'in görüşlerine işrâk ederiz.

Meselenin diğer mühim bir ciheti vardır. FORUM'un bu sayısında intişar eden bir mektupta Ankara Meb'usu İsmail İnan sanayide işsizliğin artması tehlikesine işaret etmekte ve D.P. iktidarının bu tehlike karşısında hareketsiz kaldığını belirtmektedir. Yukarıda izah etmeğe çalıştığımız gibi, enflasyonun durdurulması, sun'î talep şartlarını ortadan kaldıracaktır. Müstehliklerin nakdî gelirlerindeki artışlar duracağı veya yavaşlayacağı için, birçok sınıf mamullerinden talep edilen miktarların azalması çok muhtemeldir. Bu intibakların neticesinde istihsalin azalması ve dolayısıyla işsizliğin belirmesi de muhtemeldir. İşsizlik bakımından Devlet'in sorumlu olduğuna şüphe yoktur. Memleketimizde işsizlik sigortası mevcut olmadığına göre, ne yapmak lâzımdır? İşsizlere yapılacak yardımın büyük ölçüde bütçeden çıkması zarurî görünüyor. Bütçede bu hususta tahsisat bulunmadığına göre mevcut bütçe masraflarından ve bilhassa yatırımlardan tasarruf yapmak zarureti hasıl oluyor. Herhalde, İsmail İnan'ın mektubunda mevzu bahis ettiği mesele üzerinde, önümüzdeki günler ve aylar zarfında çok düşünmemiz icabedecektir.

Bütçe ve Stabilizasyon Politikası

FORUM'un geçen sayısında, önümüzdeki yıla ait bütçenin varidat ile masraf bünyelerini tahlil etmiştik. Bu tahlillerde vardığımız neticelere istinad ederek, şimdi, stabilizasyon politikası muvacehesinde bütçenin umumî manzarasına ve 1959 esnasında iktisadî vaziyetimiz üzerinde icra etmesi muhtemel olan tesirlerine temas etmek istiyoruz.

Evvelâ şunu kaydedelim ki 1959 senesi, bir müddettenberi alışmış bulunduğumuz iktisadî iklime nazaran, hayli farklı şartlar altında inkişaf etmesi muhtemeldir. Takriben 1953 tenberi devamlı fiyat artışları ve enflasyon iklimi içinde yaşıyoruz. Hükümet 4 Ağustos'ta Türk parasının kıymetini düşürmüş, ticarî bankaların hususî sektöre açabilecekleri krediyi tahdit etmiş, Merkez Bankasının iktisadî devlet teşekküllerine açabileceği munzam kredinin 400 milyon lirayı geçemeyeceğini ilân etmiştir. Ayrıca iktisadî devlet teşekkülleri mamullerinin fiyatlarına zamlar yapılarak, bunların câri masraflarındaki açık bertaraf edilmek istenmiştir.

Bütün bu kararların hedef ve neticeleri, enflasyonun durdurulması ve fiyatlarda istikrar sağlanmasıdır.

Alınan ön tedbirler tatbik edileli 5 ay oldu. Bu müddet içinde emisyon hacmiyle krediler hacminde büyük değişme olmamıştır. Fakat davanın böylece halledilmiş olduğu zannedilmemelidir. Daha işin başındayız. Başlıca mesele âmme sektöründeki açıkları kapamaktır. Âmme sektörü deyince iktisadî devlet teşekkülleri ve Umumî Muvazene bahis konusudur.

Maliye Vekili, Bütçe Komisyonunda, yapılan zamlarla iktisadî devlet teşekkülleri câri masraflarının artık kendi varidatlarıyla karşılanabilmekte olduğunu söylemiştir. Merkez Bankasına başvurmaksızın bu teşekküllerin câri masraflarının hâlen karşılandığını kabul etmek dahi, yatırım masrafları meselesi vardır. Bunlar ne şekilde karşılanacaktır? Yatırımlar, bunların finansmanı için elde mevcut kaynaklara aydedirilmiş mudur?

Stabilizasyon politikasının muvafakiyetle yürütülmesi kısmen bu mevzuun haline bağlıdır. Diğer taraftan,

Umumî Muvazene hesaplarının denk olup olmaması da stabilizasyon bakımından mühimdir. Diğer bir deyişle, ö-nümüzdeki bütçede mühim bir açığın mevcudiyeti stabilizasyon ile kabili telif değildir.

Hükümet tarafından getirilen bütçe kâğıt üzerinde denktir. Ancak bu şekli denkliği bozan iki mühim cihet vardır :

1. Millî Savunma masrafları için bütçede ayrılan tahsisattan maada, bu mevzu için, Amerikan yardımı karşılık paralarından 600 milyon lira elde edileceği tahmin edilmiş bulunuyordu. Halbuki, bir müddet evvel Amerikalılar la imzalanmış mukavele mucibince, bu mevzu için karşılık paralardan ayrılacak meblâğın ancak 350 milyon lira olduğu anlaşılmuştur. Aradaki fark ne olacaktır?

2. Bütçe gerekçesinde, Hükümet, ö-nümüzdeki sene, Devlet varidatının 6 milyar lira civarında olacağını tahmin ederek, bütçenin denk olduğunu ilân etmiştir. Ancak, geçen sayımızda varidat tahminleri hakkındaki notumuzda belirttiğimiz gibi, varidat tahmininin tahakkuk edeceği çok şüphelidir. İthalât ile ilgili vergilerin hasılatı, ithalâtımızın, hükümetin plânı mucibince 630 milyon dolar olacağı faraziyesine istinad ediyor. Son ayların ithalâtı bu tahminin tahakkuk etmeyeceğini gösteriyor gibidir. Varidat tahmininin yanlış olmasına sebep teşkil eden birinci husus budur.

Saniyen dahihî iktisadî faaliyet ile ilgili vergiler hasılatında derpiş edilen artışların, kanaatimizce gerçekleşmesi imkânsızdır.

Bu duruma göre, bütçede 500 - 600 milyon civarında bir açığın belireceğini düşünmek yanlış olmayacaktır. İşte, stabilizasyon politikası ile kat'iyen bağdaşmayan, stabilizasyonu tehlikeye koyması muhtemel olan cihet budur.

Tesislerin Temel Atma Törenleri ve Stabilizasyon

Hükümetin iktisadî icraatının, yeni yılda, mantık ve akli selimin icaplarına yaklaşmış olduğunu iddia etmek mümkün değildir. 2 Ocakta İstanbul'da yapılmış olan çeşitli temel atma tören-

lerine dair haberleri, stabilizasyon programının tatbik edileceğine dair beyanlarla telif etmek hakikaten güçtür.

Stabilizasyonun muvaffakiyetle yürütülmesi, ancak en mühim mevzularda, yatırımlara devam edilmesini emretmekte ve bilhassa yeni yatırımlara başlamak hususunda fevkalâde dikkatli davranılmasını icabettirmektedir.

Oysa ki, 2 Ocakta, İstanbul'da, Devlet ve Hükümet Reislerinin huzurunda, büyük törenler tertip edilerek, üç yeni tesisin temel atma törenlerinin yapılmış olduğunu gazetelerden okuduk.

Tesisler şunlardır : 1 — Vatan Caddesinde 7 milyon liraya maledecek 500 yataklı bir talebe yurdu, 2 — Ataköy sitesinde inşa edilecek 330 odalı turistik otel. Bu otel için 70 milyon Türk lirasının harcanacağı ilân edilmiştir, 3 — Kalamış'ta 40 milyon liraya maledecek olan 200 odalı turistik otel.

İktidar gazeteleri bu yeni tesisler etrafında büyük propaganda yapmışlardır. Galiba maksat, Başvekilin şahsen nezaret ettiği İstanbul'u imar hareketinin hızından hiç kaybetmemiş olduğunu göstermektir.

Üniversite gençliği için, İstanbul'da yurtlar tesis etmenin faydalı ve hakikî ihtiyaca cevap veren bir faaliyet olduğuna şüphe yoktur. Bu meseleye daha evvelden el atılmış olmalı idi. 500 kişilik yurt, ihtiyacın ancak cüz'î bir kısmını karşılayabilecektir. Kızılay Reisinin törende verdiği nutuktan anlaşılacağına göre binanın inşaat masrafını karşılayacak kadar para, Kızılayın, şu mesur 300 ton kahvenin satışından elde ettiği varidattan ayrılmış olup sarfa hazır tutulmaktadır. Kahve satışından elde edilen 7 milyon liranın hakikaten faydalı ve müspet bir işte sarfedildiğini öğrenmek herhalde bu kahve için çok yüksek fiyatlar ödemiş olanları da sevindecektir.

Fakat inşaatları için 110 milyon lira sarfedilecek olan iki turistik otele ne demeli? Hangi ucundan tutarsanız tutun, bu meselenin müdafaa edilecek hiç bir tarafı yoktur. Üstelik tatbik edildiği söylenen stabilizasyon politikasına da tamamen aykırıdır.

Bir kere, bulunduğumuz şartlar altında, otel sahasında yapılacak yatırımlar Türk ekonomisi için verimli midir? Son yıllarda İstanbul'da birçok oteller yapılmıştır. Devalüasyondan ve 4 Ağustos tedbirlerinden sonra İstanbul'daki otellerin kısmen boş bulunduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Hilton Otelinde

son zamanlarda, 100 odanın boş kaldığı öğrenilmiştir.

Tasarrufa riayet edilmesi lâzım gelen bir zamanda ve esasen boş kapasitenin mevcut bulunduğu bir sahada 110 milyon liralık yeni yatırımın yapılması, yeni iktisat politikası muvacehesinde nasıl izah edilir bilinmez.

Saniyen, bu otellerin finansmanı meselesi gelir. Bu işlerin finansmanını deruhte edeceği bildirilen Türkiye Em-lâk Kredi Bankası malî durumu son zamanlarda öyledir ki, değil 110 milyon liralık finansmana girişmek, inşaat sahiplerine açmış olduğu eski kredilerin taksitlerini vermekte dahi güçlük çekmekte ve bu yüzden birçok yerde başlanılmış olan inşaatın tamamlanması gecikmektedir. Bu durumda olan Banka 110 milyon lirayı nerede ve nasıl bulacaktır? Bu soruların cevabı hakikaten merakla beklenmektedir.

Avrupada Müşterek Pazar

Avrupa Müşterek Pazar teşebbüsünün iktisadî olduğu kadar siyasî cephesi vardır. İkinci Dünya Harbinde Avrupa memleketleri birbirleriyle boğuşmuşlar, neticede bitap düşmüşler, buna mukabil, Avrupa kıtası haricinde olan Amerika ve Sovyet Rusya fevkalâde kuvvetlenmişlerdir. Harpten sonra, Garbî Avrupa memleketlerinde nihayet aynı medeniyete mensup oldukları düşüncesi kuvvetlenmiş ve bir daha, öldürücü kardeş kavgalarına meydan vermemek üzere, birleşmeleri lâzımgeldiği kanaati gittikçe yayılmıştır.

Birleşmeyi tahakkuk ettirmek hususunda en sağlam ve müessir yolun, bu memleketlerin ekonomilerini yaklaştırmak, iktisadî bakımdan bunları, birbirlerine daha muhtaç vaziyete getirmek olduğu düşünüldü ve 1950 den itibaren bu yolda ilerlemeler başladı. İlk adım mevzu bahis altı memleket dahilinde, kömür ve çelik gibi hayatî sınıf maddeler bakımından müşterek bir pazar yaratmak şeklinde gerçekleştirildi. Kömür ve çelik hususunda evvelce mevcut ithalât tahditleri ve gümrük tarifeleri kaldırıldı, kömür ve çelik altı memleket içinde serbestçe mübadele edilmeğe başlandı.

Kömür - Çelik Birliğini takiben, da-

ha şümüllü bir İktisadî İş Birliğinin ta-hakkukuna geçildi. Hedef bütün malların serbestçe, hiçbir ithalât veya gümrük tahdidine tâbi olmaksızın, mübadele edileceği bir pazar meydana getirmek idi. Aynı zamanda Müşterek Pazar bölgesinde insanlar ve dolayısıyla emek gücü serbestçe hareket edecek, sermaye ve para transferleri kolaylıkla yapılabilir.

Bu çapta bir birleşmenin zamana ihtiyaç göstereceği tabiidir. Tedricî intibakların yapılabilmesi bir intikal devresi tanımak zarurîdir. Derpiş edilen intikal devresinin müddeti 12 senedir.

İntikal devresi 1 Ocak 1959 da başlamaktadır. İlk sene zarfında azâ devletler aralarındaki ticaret bakımından, birbirlerinin lehine olarak gümrük tarifelerinde %10 nispetinde bir indirme yapacaklar. Diğer taraftan, âkit devletler, aralarındaki ticaret bakımından mevcut miktar tahditlerini de (İthal konjenanları) intikal devresi esnasında tamamen kaldırmayı taahhüt etmektedirler. İlk sene zarfında âkit devletler her maddeden, millî istihsalın %3 üne mukabil bir miktarın, diğer âkit devletlerden, tahdit edilmeksizin ithal edilmesini kabul etmişlerdir.

Bu kısa not çerçevesinde, Müşterek Pazar anlaşmasının bütün teferruatına girmek mümkün değil. Müşterek Pazar fikrinin tatbik edilmeğe başlanması, Avrupa Birliği inkişafında çok mühim bir merhaleidir. Tatbikatı birçok güçlük ve ihtilâflar doğurabilir. Bunlar aşıldığı ve hedefe yaklaşmakta sebat edildiği takdirde, Garbi Avrupanın yüzü tamamen değişebilir.

Önümüzdeki sayıların birinde, Müşterek Pazarın teşekkülünün Türkiye üzerindeki tesirlerini tahlil etmeğe çalışacağız.

Mikoyan'ın Seyahati

Şu satırlar yazıldığı esnada, Sovyetler Birliği Birinci Başbakan Yardımcısı Anastas Mikoyan hâlâ Birleşik Amerikadadır. Mikoyan'ın, Birleşik Amerika'ya yaptığı bu gayri resmî ziyaretin, hakikatte, her iki tarafın da birden aramakta olduğu en uygun temas şekli için pek müsait olduğunu belirtmek lâzımdır. En hayâtî meseleler üzerinde cereyan ettiği vakit bile, Birleşik Amerikayla Sovyetler Birliğinin katıldıkları

milletlerarası konferanslar daıma bir propaganda çekişmesi olmaktan kurtulamamıştır. Son günlerde pek mâsum birkaç andlaşma maddesi üzerinde bazı başarılar kazanmış olan Atom Denemelerinin Durdurulması Konferansı'nın bile, işler daha müşahhas bir safhaya girince, tekrar aynı propaganda kampanyası havasına bürünmeyeceğini şimdiden söylemek kaabil değildir. Böyle olunca, iki Dev Devletin, ihtilâflı dâvalarını, gayri resmî turistik ziyaretler esnasında, polemik ve propaganda endişelerinden mümkün merteye uzak başbaşa görüşmelerde gözden geçirmek istemeleri tabiidir.

Anastase Mikoyan'ın Birleşik Amerika'yı ziyareti, Sovyetlerin, astronotik ilmi sahasında Birleşik Amerika'ya üstünlüklerini, güneş etrafında dönmeye başlayan 10 ncu seyyareyi fırlatmakla göstermiş oldukları muhakkaktır. Bu füze, ay ve dünya etrafında dönmek üzere atılmış bir peyk iken, ayın cazibesinden kaçarak güneşin cazibesine tutulmuştur. Bu bakımdan, bu füzenin, asıl hedefine varamadığını söylemek mümkündür. Fakat, Sovyetler, yine de, dünyanın cazibesinden kurtulabilen ilk füzeyi fırlatmış olmanın şerefini taşıyorlar.

Bu durumda, Bay Mikoyan'ın Amerika'daki görüşmeleri esnasında, Berlin meselesinde daha yumuşak davranmaya gider görünmesi (zira, bazı haberlere göre, Mikoyan, Dulles'a, Berlin'in milletlerarası garantilerinin kâğıt üzerinde kalmamasının sağlayacak bazı tekliflerde bulunmuştur), neye delâlet eder? Bunu, belki de, Atlas kıt'alararası füzesinin başarısında aramak lâzımdır. Zira, her ne kadar Amerikalılar şimdideğin, Ruslarınki derecesinde kudretli füzeler imâl edememişlerse de, hâlen imâl ettikleriyle, bir müddet sonra, Demirperde memleketlerinin herhangi bir noktasını kendi ülkelerindeki üslerden atom ve hidrojen başlarıyla dövmek imkânına kavuşmuşlardır. Bu durumda, Sovyetlerin astronotik sahasında elde edebilecekleri yeni galibiyetler, askerî durumda büyük bir değişiklik ifade etmemektedir.

Böyle olunca, Sovyetlerin, askerî kuvvetlerde, (genel bir silâhsızlanma andlaşması yapılmassa bile) bazı karşılıklı fiilî indirmeler yapabilmek imkânını aramaları muhtemeldir. Çünkü, bu suretle, yeni Yedi Yıllık Plânlarını daha büyük bir hızla ve emniyetle tatbik koymak için gereken kaynakları da-

ha kolaylıkla bulabileceklerdir. Nitekim Bay Mikoyan, astronotik dalının, bütün ilim demek olmadığını ve ilim bir bütün olarak ele alınca Amerikalıların Sovyetlerden ileri olduklarını itiraf etmiş; Amerikan produktivitesinin üstünlüğünü övmekten çekinmemiştir. Bu, Amerikan halkı karşısında ustaca bir hoş gitme teşebbüsü olduğu kadar, Kremlin liderlerinin kendilerini bekleyen hedefleri çok iyi kavradıklarını da gösterir.

Elbette ki iki blok arasındaki gerginlik siyasî, askerî, iktisadî, sosyal ve kültürel sahalarda devam edip gidecektir. Fakat, bize öyle geliyor ki harp ihtimalleri günden güne azalmakta ve buna mukabil, iki blokun, kendi dünya görüşlerini, arzularının çoğunluğuna kabul ettirmek için girişecekleri, iktisadî ve ideolojik savaş, hızla dünya arenasını kaplamaya başlamaktadır.

Belçika Kongosu da...

Geçen ay sonunda Belçika Kongosunun merkezi Leopoldville, zenci halkla Avrupalı ahali arasında kanlı çarpışmalara sahne olmuştur. Belçika Ordusu duruma müdahale etmiş ve siyahileri şiddetle tedip etmiştir.

Belçika'nın, Kongo'da uzun müddet tenberi yürüttüğü politika, sadece, zencilerin iktisadî refahını nisbî olarak artırmak gayesini gütmüştür. Belçikalıların bu maksatla Kongo'da büyük yatırımlara giriştikleri ve bu yatırımların yanısıra yerli halkın sosyal durumunu ıslah için ciddi teşebbüslerde buldukları şüphesizdir. Hattâ bu gayretlerin, İngiltere'nin Afrika'daki sömürge lerindeki benzeri gayretlerden daha aşağı kalmadığı ve Fransızlarınkini (hiç değilse, birkaç yıla gelinceye kadar) aştığını söylemek de kaabilirdir.

Ancak, Belçikalılar, zenciler lehine bu iktisadî ve sosyal gayretlere girişirken, yerli halka hiçbir siyasî hak tanımak istememişlerdir. Yerli halka tanıyan siyasî haklar, sırf zencilerden ibaret mahallelerde belediyelerin onların elinde bulunmasına müsaade etmekten ibarettir. Leopoldville'de bile, zencilerin Avrupa mahallesine girebilmeleri için izin, ancak son zamanlarda çıkabilmiştir. Bu ayırma ve siyasî hak tanımama politikasının zenci ahali üzerindeki menfi tesirleri, iktisadî ve sosyal

tedbirler sahasında alınan tedbirler sa yesinde yerli halkın refahının nisbeten artması neticesinde, şimdiye kadar, büyük tepkiler doğurmamıştır. Fakat, bir yandan, son aylarda, milletlerarası ticarete Amerikan iktisadî duraklamasının doğurduğu menfi neticelerin Kon go'da zenci halk arasında kısmî bir işsizlik yaratması; diğer yandan da, Fransızların komşu sömürgelerine geniş iç muhtariyet vermesi ve Ghana'dan sonra Gine'nin de bağımsızlık kazanması ve nihayet İngiliz sömürgelerinde muhtariyete ve bağımsızlığa doğru başlayan hızlı gelişme, Kongolular üzerinde de tesir icra etmekten hâli kalmamıştır. Nitekim, son çıkan kanlı olaylar, Belçika makamlarının (her nasılsa) Akra Konferansına gitmelerine izin verdikleri Kongolu üç milliyetçi liderin yapmak istedikleri mitinglerin ya

sak edilmek istenmesiyle ilgilidir.

Kongo'daki bu hareketlerden sonra, zenci milliyetçiliğinin henüz büyük olaylara sebebiyet vermediği sömürgeler, sadece Portekiz sömürgeleridir. Ancak, bu sömürgelerden bazı temsilcilerin de son Akra Konferansına katıldıklarını unutmamak lâzımdır.

Afrika'da da milliyetçilik bir yağ lekesi gibi büyük bir hızla yayılıyor. Türkiye'nin, bütün milliyetçi cereyanlarla iyi geçinmeye çalışması zarureti ortadadır. Şüphesiz, Arap milliyetçiliği için de aynı mülâhaza evleviyetle varittir. Fakat, eğer (şu veya bu tarafın kusuru neticesinde) Arap ve Türk milliyetçilikleri arasında bir çekişme mukadder olacaksa, o vakit, zenci milliyetçiliğinde bir muvazene unsuru bulabileceğimizi de hatırdan çıkarmamamız lâzımdır.

bul edilmemişti. Türkiye Birleşmiş Milletlere girebilmek için demokrasi rejimini kabul etmek zorundaydı. Hattâ bu hususta Türkiye'ye dışardan baskı yapıldığı da söylenmişti.

Yine birinci görüşte olanlara göre, yalnız dış şartlar değil, yurdun iç şartları da bunu zorunlu kılıyordu. Hayat pahalılığının ıstırap verici dereceye gelmesi, harbin doğurduğu mahrumiyetler, ihtikâr ve suiistimaller şiddetli bir memnuniyetsizlik uyandırmış ve bunların düzelmesi için murakabeli bir idareye, demokratik bir rejime geçilmesinin şart olduğu kamısı yayılmıştı. Demokrasinin üstünlüğü köylülerce bile anlaşılmıştı. «... Köylüler, kendilerince dünyanın en büyük iki askerî kuvveti olan Almanya ile Japonya'nın mağlûbiyetlerini hayretle karşıladılar; ve onları mağlûp eden demokrasilerin sırf demokrasi sayesinde buna muvaffak olduklarına inandılar» (2).

Şimdi bu görüşü tartışalım :

Türkiye, Birleşmiş Milletler üyeliğine girmek için bir rejim değişikliği yapmak zorunluğunda mıydı? Birleşmiş Milletler Andlaşmasının 3 ncü maddesine göre San Fransisco'da Birleşmiş Milletler Konferansına katılmış devletler, Birleşmiş Milletlerin aslı üyesidirlen. Türkiye 25 Nisan 1945 te açılan bu konferansa iştirâk etmiş ve faal ve müsbet bir rol oynamıştı (3). 26 Haziran 1945 te aynı konferans sonunda Birleşmiş Milletler Andlaşması

layıp, teşkilâtın aslı üyesi olduğu zaman, Türkiye'de hiçbir rejim değişikliği yoktu. Bir başka deyimle, Türkiye, demokratik rejime geçmeden önce Birleşmiş Milletlerin üyesi olmuştu. Esasen oraya üye olabilmek için hiçbir Devletten böyle bir şart da istenmedi. Birleşmiş Milletler üyeliği için, o devletin, Mihver Devletlerine karşı olan tutumu en önemli faktör idi. Nitekim Sudî Arabistan, Lâtin Amerika Devletleri, Mısır, Habeşistan, Irak, İran, Suriye, Yugoslavya gibi demokratik rejimle ilgileri söz götürülen devletler de bu konferansa çağrılmış ve Birleşmiş Milletler'in aslı üyeleri olmuşlardı. Bu devletlerde, bu üyelik sıfatından dolayı, herhangi bir rejim değişikliği olmadı; ve hâlâ da bu teşkilâtın üyesidirlen.

Demokratik rejime geçmek için Türkiye'ye dışardan baskı yapıldığı iddiasına gelince, şimdiye kadar böyle bir şey ispat edilmiş değildir. Olayların akışına göre, böyle bir ihtimali mevcut kabul etmek, kesin bir vesika ortaya

İncelemeler

Son Demokrasi Hamlemizin Gerçek Kaynağı

Metin KIRATLI

Sayın Muammer Aksoy, Forum'un 102 ve 103 ncü sayılarında çıkan yazılarıyla, uzun müddettenberi tartışılan ve hâlâ üzerinde bir anlaşmaya varılmamış olan bir konuyu tazeledi. Gelecek kuşakları da düşündürecek ve kesin cevabı tarih tarafından verilecek olan bu konu, son demokrasi hamlemizin kimin eseri olduğudur.

Çok partili hayata geçtikten sonra, tek parti çağının şüphe bile edilmeyen değerleri şiddetli tartışmalara tâbi tutulmuş ve hemen her konuda birbirleriyle pek zıt çeşitli değer yargıları ortaya çıkmıştı. Değerler üzerindeki bu çelişik yargılarda duyguların da geniş ölçüde payı olduğundan bu çelişiklikler arasından gerçekleri ayırdedebilmek için zamanın duyguları yatıştırıcı etkisini beklemek gerekiyordu. Şimdi çelişikliklerin durulmaya ve duyguların yatışmaya başladıkları bir devreye girmiş bulunuyoruz. Artık birçok konularda müşterek değer yargıları teşekkül etmeğe başlamıştır.

Son demokrasi hamlemizin gerçek etkeni hakkında kesin bir yargıya var-

mak için henüz yeter derecede zaman geçmemiş olmakla beraber, bu konuyu serin kanlılıkla tartışmak zemini doğmuştur.

1945 ten sonra Türkiye'nin demokratik rejime girmesini sağlayan etken hakkında belli başlı üç görüş vardır:

- 1 — İç ve dış şartların zorlaması,
- 2 — Partinin (C.H.P.) programının ve ideolojisinin tabii tekâmülünün sonucu,
- 3 — İnönü'nün idealizmi.

Birinci fikirde olanlara göre, II. Dünya Harbi demokrasi cephesinin kesin zaferiyle sona erdikten sonra, her tarafta totaliter rejimlere karşı şüphe ve nefret uyanmıştı. Türkiye bu akımın dışında kalamazdı. «Totaliter rejimlerin uğradığı büyük bozgunu gördükten ve San Fransisco'da Birleşmiş Milletler Antlaşmasını imzaladıktan sonra, iktidarda bulunan C.H.P. nin demokrasi yolundan başka bir yol tutması memleket menfaatlerine aykırı bir hareket olurdu» (1). Diktatörlüklere karşı duyulan bu nefret dolayısıyla Franco İspanyası Birleşmiş Milletler üyeliğine ka-

konmadıkça, sağduyuya uygun düşmez. Kaldı ki, böyle bir şey vârit olsa bile, Türkiye'nin bu baskıya boyun eğerek rejimini değiştirme yoluna gittiğine inanmak sathî bir davranış olur.

Yurt içinde, harbin doğurduğu iktisadî sıkıntılar, idare mekanizmasında artan yolsuzluklar, muhafazacı çevrelerde devrimlere karşı bâki kalmış duygular sebebiyle geniş bir memnuniyetsizliğin uyandırdığı doğrudur. Ancak, gerçek bir demokrasi hayatını o zamana kadar hiç tamamlamış olan bir memlekette, halkın ve hattâ aydınların büyük çoğunluğunun, bunların düzelmesini demokratik rejimin kurulması şartına bağladığını iddia etmek çok güçtür. Memnuniyetsizlik ve şikâyet pek fazla idi. Fakat mevcut idareyi değiştirmek, başka bir parti kurmak veya kurulmasını beklemek kimsenin aklından bile geçmiyordu. Durumun düzelmesini, halk, yine mevcut idareden bekliyordu. Demokratik hakları elde etmek için hiçbir halk hareketi, hiçbir grup baskısı görülmedi. Esasen o zamanki Devlet Başkanı İnönü'nün prestiji o kadar yüksekti ki, İnönü'ye karşı böyle bir hareketin başarı şansı pek azdı.

Köylülerin, Almanya'nın ve Japonya'nın yenilgisi dolayısıyla, demokrasi hakkında yukarıda nakledilen kanıya ulaşmaları, fantezik bir iddia olmaktan öteye geçemez.

Bu durumda, çok partili rejime iç ve dış şartların zoruyla geçildiği iddiasının kabule değer yönü pek azdır. O zaman iktidar partisindeki olayları yakından tanıyabilecek durumda olan yetkili bir zatın belirttiğine göre, «fiilî durumu değiştirmeye mecbur bırakan herhangi bir zorlama hareketi de olmamıştı» (4). Bizzat İnönü, demokratik rejimin daha açık bir şekilde haberini veren 1 Kasım 1945 günlü Meclis açış nutkunda şöyle diyordu: «İç idaremizin hiçbir safhasını içerde gürültüden korkarak ve dışarıya gösteriş ve kendimizi beğendirme gayretine düşerek düzene koymıyacağız.»

Şimdi ikinci görüşü, yani, demokratik rejime geçişimizi, C.H.P. nin ideolojisinin tabii bir tekâmül sonucu sayan görüşü ele alalım. Bu kanının en ileri savunucusu Maurice Duverger'dir. Ona göre, daha başlangıçta, partide demokrasi ideali vardı. Gerçekten demokrasi hayatını hiç yaşamamış bir ülkede, yüzyılların biriktirdiği otokratik kurumları ve eğilimleri temizlemek, birtakım devrimlerle ülkeyi çağdaş uygarlığa

eriştirmek için, geçici olarak otoriter bir yola başvurmak anlaşılır bir zorunluluk idi. Fakat bu yola, hoşnut olmak sızın ve geçici olarak başvuruluyor ve aslâ demokrasi aleyhtarlığı yapılmıyordu (5). Devrimler tamamlandı, II. Dünya Harbi de sona erdikten sonra, parti, baştaki gayesini, demokratik rejimi, gerçekleştirmeğe koyuldu.

Bu düşünüş esas itibarıyla yanlış değildir. Fakat 1945 te çok partili rejime partiden gelen bir hareketle geçilmiştir. Partide ve liderlerinde böyle bir idealin bulunduğu kabulü mümkün olmakla beraber, gerçek şu idi ki, partinin çoğunluğu çok partili rejimin zamanının gelmediğine, halkın henüz yeter derecede olgunlaşmamış olduğuna, böyle bir rejimde devrimlerin tehlikeye gireceğine kanık bulunuyordu. Tek partili rejimin terkedilmesine sadece küçük bir grup taraftar bulunuyordu. Fakat bu grup da, lider demokratik rejime geçmeye karar verdikten sonra, onu desteklemek üzere teşekkül etmişti. Bununla C.H.P. nin demokratik idareye geçilmesindeki rolünü küçümsemek istemiyoruz. Fakat, bu hareketin partinin alt kademelerinden bir parti hareketi olarak değil, yukarıdan geldiğini ve partinin alt kademelerine empoze edildiğini belirtmek istiyoruz.

Çok partili hayata geçişimizin esas etkenini İnönü'nün idealizminde aramak gerekiyor. İnönü, buna kesin olarak karar verdikten sonra, bunu, sınırsız prestijiyile partisine de kabul ettirmiştir. İktidarı bırakmak istemiyen bir diktatörün, silâhlı kuvvetlerin müdahalesi olmadıkça, iktidardan atılması bu gün için imkânsızdır. Diktatör olarak kalmak isteyen bir insanın ilk yapacağı şey basını disiplin altına almaktır. Halbuki önceden disiplin altına alınmış olan basının 1945 yazında gittikçe serbestleştiği ve tenkidlerini arttırmağa başladığı görülüyordu. Bu serbestleşme, daha basınla ilgili mevzuatta bir değişiklik yapılmadan, o zamanki hükûmetin hoşgörüsü ile başlamıştı.

Demokratik sisteme geçilince C.H.P. ye ve İnönü'ye karşı çok şiddetli bir muhalefetin uyandırdığı bir gerçektir. Fakat bütün bunlar, basın serbest bırakılıp, demokratik rejime geçiş isteğinin ciddiliğine emin olunduktan sonra başladı. İnönü isteseydi, daha başlangıçta basını serbest bırakmaz ve böyle bir muhalefetin doğmasına fırsat vermez-

di. Halktan gelen muhalefet sebebiyle demokratik rejime geçilmiş değildir. Fakat demokratik rejime geçildiği için halkta muhalefet doğmuştur.

Çok partili devrede gerek şahsına, gerekse partisine karşı yapılan hücumlara, dehâsından bahseden en parlak methiyeleri işiterek yıllarca mutlak bir iktidara sahip olarak yaşamış bir insanın katlanabilmesi - kendi partisinin de aksi yöndeki baskısına rağmen - idealizmden başka bir şeyle izah edilemez. Eline iktidar geçen kimselerin nasıl bir ruh haletine girdiğini gözönüne alırsak bu hareketin en büyük bir mânevî hayat zenginliğinden kuvvet aldığı anlaşılmakta güçlük çekmeyiz.

Demokrasi hamlemizi sadece İnönü'nün eseri saymak yanlış bir davranış olur. Tarihi sadece büyük adamların yarattığına inanan Carlyle'in görüşü, bugün modası geçmiş bir romantizmdir. Ancak bütün büyük toplumsal olaylara büyük liderler yön vermişlerdir. Halk hareketlerinin kendi başlarına birşey yapması çok defa imkânsızdır. İnönü topluma böyle bir hareket vermiş, toplum da bu eserin tamamlanmasına daha büyük bir hızla iştirâk etmiştir. Halkı demokratik rejimin zorunlu luğuna ikna etmekte ve uyanan muhalefeti, girilmiş olan rejimin gereklerinin tamamlanmasını çabuklaştırma yönünde ustaca kullanmakta o zamanki muhalefet liderlerinin ve basının rolü büyük olmuştur. Ancak yine tekrar edelim ki, hareket, esas kaynağını İnönü'nün idealizminden almış ve yaşamak için geniş ölçüde ondan beslenmiştir.

(1) F. Köprülü - Demokrasi Yolunda, Vatan, 17.11.1957

(2) F. Köprülü - Demokrasi Yolunda, Vatan, 19.11.1957

(3) Z. Mesut Alsan - Yeni Devletler Hukuku, Cilt II., Ankara, 1951, s. 119.

(4) N. Erim - Bir Oluşun Hikâyesi, Ulus, 25.5.1950.

(5) M. Duverger - Les Parties Politiques, Paris, 1951, Libraire Armand Collin, s. 307 - 312.

Ayrıca bak.: P. Bastid - Le Gouvernement d'Assemblée, Paris, 1956, Editions Cujas, s. 384.

Araplar ve Kürtçülük

I

BİLAL N. ŞİMSİR

27 Temmuz 1958 de açıklanan geçici Irak anayasasında önemli ve mânâlı bir madde vardır. Gerçekten bu Anayasasının 3. maddesi, «Irak halkının Araplardan ve Kürtlerden ibaret olduğu ve bunların millî haklarının Anayasa tarafından teminat altına alındığı» hükümünü koymaktadır.

Bu maddeyi görür görmez insanın aklına gelen ilk soru, Irak halkının yalnız bu iki unsurdan mı ibaret olduğudur. Bu memlekette, Türk adını taşıyan bir halk topluluğu mevcut değil midir? Değilse, Musul anlaşmazlığı sırasında Türkiye lehine oy kullanan o insanlar nerede kalmıştır? Eğer, bizim bildiğimiz gibi, Irak'ta hâlâ yarım milyondan fazla Türk yaşıyorsa niçin bunların da Anayasa'da adı geçmemektedir?

Fakat bu maddenin önemi, bilhassa açıkça Kürtlerden bahsedilmiştir. İlk defa olarak bir devletin Anayasası gibi önemli bir metinde Kürt adı geçmekte ve bunların - evet sadece Kürtlerin ve Arapların - hakları teminat altına alınmaktadır. Bu madde, geçici dahi olsa, bütün Kürt bölgelerinde yankılar uyandırabilecek ve hattâ bütün Ortadoğu muavezenesine tesir edebilecek mahiyettedir. Böyle bir maddenin Anayasa metnine konmasının sebebi nedir? Başka bir tâbirle, bu maddeyi kaleme alıran kuvvet nereden gelmektedir? Bu soru, beni Araplar ve Kürtçülük meselesine dokunmaya sevk etmektedir. Araplar ve Kürtler deyince de ilk bahis konusu edilecek olan Irak Kürtleri ve Irak'taki Kürtçülük hareketidir.

Güney komşumuz, Irak sınırları içinde oldukça kalabalık bir Kürt azınlığı yaşar. Bazı kaynaklara göre bunların miktarı bir milyondan fazladır. Bu, Irak'ın genel nüfusunun hemen hemen %20 si demektir ki, başka hiçbir memlekette Kürtler bu kadar yüksek bir nispet teşkil etmemektedir.

Burada şunu da belirtmek gerekir ki, gerek Irak makamları olsun, gerekse yabancılar olsun Irak'taki Kürt miktarını, burada yaşayan Türklerin zararına, fazla göstermekte bir menfaat gözetmektedirler. Bu menfaat yüzündendir ki, Irak Türklerinin miktarı, Kürtler

lehine azaltılmaktadır. Bu, eski İngiliz politikasının bir devamıdır. İngilizler, Musul petrol bölgesinin Türkiye'nin eline geçmesine mâni olmak için en temiz Türklerin dahi - bu arada Erbil ve Kerkük Türkleri de dahil - bir kısmının Kürt olduklarını iddia etmekten çekinmemişlerdir. Çünkü Türkiye haklı olarak, Musul Valâyetini - ki şimdi Musul, Erbil ve Süleymaniye olmak üzere üç vilâyete ayrılmıştır - manda idaresine bırakmaya razı olmuyor ve Türkiye'ye katmak istiyordu.

Irak'taki Kürtçülük hareketi de gene bu devirde, yani Birinci Dünya Savaşından sonra, İngilizlerin teşvikiyle başlamıştır. İngilizler, Sevres anlaşmasına Kürtlerle ilgili bir madde koymuşlardı (M. 62). Bu anlaşma hükümsüz kalınca bu defa, Kürtlerin «himayesi» vazifesini Irak'taki İngiliz idaresi üzerine almıştı. Bir «muvazene unsuru» olarak gördükleri Kürtleri muhtariyete teşvik etmişlerdir ve bu işte en önemli rol oynayanlardan bir tanesi, Süleymaniye'deki İngiliz komandanı E. B. Soame olmuştu.

İkinci Dünya Savaşı sonunda İran'da, Rusların Kadı Muhammed'i koz olarak kullandıkları gibi, İngilizler de Irak'ta Şeyh Mahmut adındaki Kürt kabîle reisine dayanmışlardır. Irak topraklarının İngilizler tarafından işgal edildiği sırada bu zatın, Süleymaniye ve kısmen de Kerkük ve Erbil livalarını kendi idaresi altında birleştirdiği zannedilmiş ve İngilizler de bu bakımdan ona önem vermişlerdir. Doğrusu şudur ki, bir «Kürt Muhtar Bölgesi» hayaline kapılan ve kendi kendine «Kürdistan Kırak» adını alan Şeyh Mahmut, kendisini dev aynasında görmüş, İngilizler de, yanlış bir hesaplama, onun nüfuz ve kudretini olduğundan fazla tahmin etmişlerdir. Fakat çok geçmeden bu hayal ve tahminlerin isabetsizliği ortaya çıkmıştır. Gerçekten, Şeyh Mahmut'un nüfuzu, Süleymaniye'den öteye geçememiş, hattâ burada bile Caf kabîlesi kendisini tanımamıştır. Türk olan Kerkük ile Erbil'in ise bir Kürt kabîle reisinin idaresinde birleştirmek mümkün olmamıştır.

Bunun üzerine Şeyh Mahmut, bir-

denbire İngilizlerin gözünden düşmüş ve Irak'ta Kürtlere dayanma ve Kürtleri «himaye» politikalarının ilk defa bir başarısızlığa uğradığını gören İngilizler onu desteklemekten vazgeçmişlerdir. Bu şekilde, ilk Kürt «muhtariyet» tecrübesi başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu yüzden Kürtler arasında bir «sınırlenme» başgöstermiş ve Süleymaniye bölgesiyle kuzeyde Barzan bölgelerinde bir sürü karışıklıklar çıkmıştır. Süleymaniye'deki ayaklanmaları Şeyh Ahmed, daha sonra da kardeşi Molla Mustafa Barzani idare etmişlerdir. İngiliz ve Irak kuvvetleri bir hayli uğraştıktan sonra, 1932 yılında Şeyh Mahmud'u tasfiye etmeye muvaffak olmuşlardır.

Şeyh Mahmud'un bu başarısız maceraları ve kuzeydeki Barzanlıların ayaklanmaları, Kürtlerle yeni bağımsızlığına kavuşan Irak'ın arasını açmıştır. Irak bağımsızlığına kavuştuğu sırada ilk önce Kürtlerin bu menfi tutumu ile karşılaşmıştır. Muhtariyet emellerini gerçekleştirilemeyen Kürtler, Bağdat hükümetini desteklememişler ve hattâ Haşimî hanedanına karşı düşmanca bir tavır takınmışlardır. Süleymaniye livası, Emir Faysal'ın kiral seçilmesi için tertiplenen referanduma katılmayı reddettiği gibi, taç giyme merasimine de temsilci göndermemiştir. Irak idaresinin Kürtlere karşı tutumuna gelince, Türk azınlığına karşı güdülen siyasetten farklı olarak, birtakım zikzıklar arz etmektedir.

Irak Hükümeti, Türk azınlığına karşı devamlı şekilde bir baskı politikası gütmüştür. Türklere en tabii hakları bile tanınmamış ve bunlar daima ezilmek ve hazmedilmek istenmişlerdir: 1937 yılında, Irak'taki bütün Türk okulları kapatılmış, Türkçe öğretim yasak edilmiş ve Türklerin gazete ve dergi çıkartmalarına da imkân verilmemiştir. Ne idarenin ne de ordunun yüksek mevkilerine Türklere alınmamışlardır. Gerek eski Sâdâbad, gerekse son Bağdat Paktları içinde Türkiye ile işbirliği yapmış olan Irak Hükümetleri de bu politikalarını inatla yürütmüşlerdir. Ne Sâdâbad ve Bağdat Paktları, ne de Türkiye'nin dostluk ve iyi komşuluk politikası, Irak Türkleri lehine en küçük bir taviz sağlayamamıştır. Irak Türklerinin, Kürtlerin aksine, sadık vatandaşlar olarak daima Bağdat Hükümetini desteklemeleri ise, kendilerine birşey kazandırmamış, aksine Arap idarecileri bu durgun ve sessiz insanları ezdikçe ezmişlerdir.

Buna mukabil aynı idareciler, sık sık ayaklanan Kürtlere karşı aynı politikayı gütmemişlerdir. Gerçi Bağdat Hükümetinin Kürtlere karşı tutumu zaman zaman sertleşmemiş değildir. Fakat zaman zaman da yumuşamış ve Kürtlere bol bol taviz verilmiştir. Kürtler, okullar açmak, kürtçe öğretim yapmak ve kürtçe gazete ve dergiler çıkarmak hakkını elde etmişler, kültürel bakımdan gelişmek imkânını bulmuşlardır. Tefik Vehbe, Hüseyin Hüsnü Mukriyanî gibi Kürt yazarlar yetişmiş, kürtçe dergiler muntazam bir şekilde yayınlanmıştır. Irak Parlamentosuna seçilen, valiliklere, kaymakamlıklara tayin edilen, ordunun içinde vazife almış olan Kürtlerin sayısı az değildir. Hattâ, Kabineye bile Kürt Bakanların seçildiği olmuştur. Bu arada, eskiden İçişleri Bakanlığı yapmış olan Said Kazzaz'ın adı zikredilebilir.

Parlamento içindeki bu Kürt mebuslar, Kürtler için daima daha geniş imtiyazlar isterlerken, Kürt kabileleri de verilen imtiyazları yetersiz bularak sık sık ayaklanmışlardır. Ayaklanmaların başında da, önceleri Süleymaniye, daha sonraları da Barzan Kürtleri bulunmuştur. Irak Hükümeti, bu ayaklanmaları kısmen bastırması ve Kürtlere karşı bâzan sert hareket etmek zorunda kalmışsa da her ayaklanmanın sonunda kârlı çıkan gene de Kürtler olmuştur. Çünkü, Bağdat Hükümeti, hiçbir zaman bu sertlik politikasını sonuna kadar götürmemiş ve her defasında geriliyerek Kürtlerin imtiyazlarını biraz daha artırmak zorunda kalmıştır. Hükümetin bu gerilemesinde de gene parlamento içindeki mebuslarla yüksek mevkilerdeki Kürt memurlarının rolü olmuştur.

Kısacası, Haşimî hâkimiyeti sırasında Irak Hükümetinin Kürtlere karşı tutumu biraz karışıktır. Fakat bu karışık siyasetin bir ana çizgisini de tesbit etmek mümkündür. Irak, istiyerek veya istemiyerek, Kürtleri korumuş ve kayırmıştır. Kürtlere karşı bu sempati politikasının, 1932 den önceki İngiliz siyasetinden tevarüs edildiği söylenebilir. Bu sayede Kürtler Irak'ta rahatça çalışmak imkânını bulmuşlardır. Bir taraftan bu müsait imkânlar, diğer taraftan da Irak'taki Kürtlerin fazlalığı yüzünden, Irak, Kürtçülüğün merkezi olmuş ve Kürtçülük buradan dışarıya yayılmak istidadı göstermiştir. Irak Kürtleri, müstakbel Kürdistan'ın başkenti olarak da Süleymaniye'yi seçmişlerdir. Onların

kanaatince, İran'ın Mehâbat şehri, ancak geçici bir başkent olacaktır.

14 Temmuz 1958 Irak İhtilâli ise, Kürtler için bir bayram olmuştur. Esasen Irak İhtilâlinin Kürtlerin eseri olduğunu söyleyenler de vardır. Bunlara göre, Kürtler, Irak'ın Ürdün ile Federasyon halinde birleşmesinin kendilerinin çok azınlıkta kalmaları, hattâ hazmedilmeleri sonucunu vereceğinden korktukları için Temmuz ihtilâlini hazırlamışlardır ve bu ihtilâlin lideri olan Abdülkerim Kasım da bir Kürttür. Abdülkerim Kasım bir tarafa, yeni Irak Hükümetinin iki Bakanının Kürt olduğunda şüphe yoktur. Bunlardan bir tanesi, Dışişleri Bakanı olan Abdül Cebbar Cömert'tir, diğeri de, meşhur Süleymaniye'li Şeyh Mahmud'un oğlu olan Ulaştırma ve Nafia Bakanı Baba Ali'dir. Aynı şekilde, Egemenlik Komitesinin üç üyesinden bir tanesi olan Halid Nakşibendi de bir Kürttür.

Durum böyle olunca, Irak'ta neden Kürtlere boyuna tavizler verildiği ve neden geçici Irak Anayasasında Kürtlerden bahsedildiği meselesi biraz aydınlanmaktadır. Başta Kürt asıllı Bakanlarla yüksek mevkilerdeki Kürt memur

ve askerleri olmak üzere, Kürtler Irak'ta büyük nüfuz sahibidirler. Bu nüfuz sayesinde açıkça Kürtçülük yapmak ve Kürtçülüğü geliştirmek mümkün olmaktadır. Abdülkerim Kasım da, Sovyetlerden sonra, Kürtlere en büyük tavizi vermiştir. Eski rejimde idama mahkûm edilen Barzanlı Molla Mustafa dahi, Irak'a dönmüş ve Bağdat'a yerleşmiştir. Onun Bağdat'a gelmesinde, Sovyetlerin ve yeni Irak Hükümetinin aynı derecede payı ve sorumluluğu vardır. Irak Radyosu da, tıpkı Erivan «Hür Kürdistan Radyosu» gibi Kürtçe yayınlarını arttırmıştır. Yeni Irak idarecileri, âdeta Sovyetlerden aşağı kalmak istemiyor gibidirler. Fakat, Sovyetler Birliği ile Irak arasında dağlar kadar fark vardır. Belki Irak idarecileri de başka maksatlarla Kürtleri desteklemektedirler. Abdülkerim Kasım'ın, kendi mevkiini kuvvetlendirmek için, Irak'taki, Ordu, Nasırcılar ve Komünistler gibi kuvvetler arasında bir muvazene unsuru» olarak Kürtleri ve Kürtçülüğü desteklediği düşünülebilir. Fakat bu tehlikeli bir oyun gibi gözükmektedir.

Bu gidişle, Irak'ta devlet eliyle teşvik edilen Kürtçülük, önce Irak'ın başını yemesin?

Okulların Forumu

İlk Ders

FORUM Yazı Kurulu'na;

Geçen sayıda Ord. Prof. Sulhî Dönmezer ve Doç. Dr. Sahir Erman imzalarıyla çıkan yazıyla ilgili olarak aşağıdaki hususları açıklamak isterim:

1 — Önce yazıda pek sık geçen "Forum muharriri, muharririniz" gibi kelimelerin yerinde kullanılmadığını belirtmek isterim. Forum'a kurulduğu gündenberi fırsat buldukça memnuniyetle yazı yazdım. Ancak Forum'un, hele incelemeler sütununda çıkan yazıların profesyonel muharrirleri" yoktur. Ben de zaman zaman Forum okuyucusuna hitap eden yazılarımı Forum'a göndermekteyim. Fakat Forum'un bir "muharriri" değilim. Esasen bir üniversite öğretim üyesi olarak ve mesleki işlerimin çokluğu dolayısıyla Forum'un muharriri olmama maddeten imkân da yoktur.

2 — "Son Ders" başlıklı yazımda "İlmî inceleme imiş intibamı vermek üzere bir hayli gayret sarfedildiği", "İndi, esassız, mesnetsiz, delilsiz mütalâalar" bulunduğu

iddiasını, okuyucularımın ve üniversite öğretim üyesi veya hukukçu meslektaşlarımın takdirine bırakırım. Ciddî bir inceleme yapmadan yazı yazmayı meslek ve yazı adabına aykırı bir hareket, okuyucu ve meslektaşlara karşı hafiflik ve lâübalilik sayanlardım. Fikirlerde yanılmak mümkündür. Fakat hiç bir yazım mesnetsiz ve delilsiz değildir. Mesleki ve ilmi sıfat ve hüviyetim de iddia edildiği şekilde yazı yazmaya müsait değildir.

3 — 'Şahıslarla uğraşmak' ne mizacıma, ne de prensiplerime uygundur. Eğer imza sahipleri hâlâ bahis mevzuu yazının 'şahıslarıyla uğraşmak' üzere yazıldığı kanaatindeyseler bunun tashih edilmesini rica ederim. Tahliil ettiğim hadiseyle ilgili zevattan sayın emekli Ordinaryüstü sadece kitaplarından, mesleki çalışmalarından ve onun için çıkartılan Armağan'da Prof. Dönmezer'in yazdığı Önsöz'den tanırım. Kendileriyle bugüne kadar karşılaşmadım. Aramızda ne dostluk, ne hocalık, ne akrabalık, ne de bazılarının zan-

nettigi gibi - hemşerilik münasebeti vardır. Kendilerini senelerce Üniversiteye hizmet etmiş bir profesör olarak sadece gıyaben tanım. İmza sahiplerini Fakültede belki bir iki defa görmüşümdür; fakat bugün karşılaştım kendilerini tanıyamam. Aramızda mesleki veya şahsi hiç bir hadise cereyan etmemiştir. Sayın emekli Ordinaryüsün tarafında görünmek için şahsi bir sebep olmadığı gibi, sayın imza sahiplerinin 'şahıslarıyla uğraşmak' için de hiç bir sebep mevcut değildir.

4 — Bu yazıda kimseye hakaret edilmemiş, kimseye yeni bir isnadda bulunulmamış, kimsenin 'şahıslarıyla' uğraşılmamıştır. Bu yazı hattâ bir 'tenkit' yazısı dahi değildir. Günlük gazete sütunlarında karışıklı olarak ileri sürülen ve ilgililerin imzalarını taşıyan iddialar hakkında sadece hukuki ve mesleki bir "tahlil'den ibaretir.

Yazının yazılmasının asıl sebebi şudur: bir fakültede aynı kürsünün biri emekli, diğeri görevli iki ordinaryüsü arasında bir ders kitabı dolayısıyla günlük gazete sütunlarında aykırı fikir ve iddialar ihtiva eden mektuplar neşrediliyor. Günlük gazetelerde fıkra muharrirleri bu hususta yazılar yazıyorlar. Üniversite dışından Senato'ya tahkikat için müracaatlar yapılıyor. Hadise üzerinden beş ay geçiyor. Bir münevver, bir hukukçu ve bir öğretim üyesi olarak - diğer pek çok münevver, hukukçu ve Üniversite öğretim üyeleri gibi - hakiki ve hukuki durumun aydınlanmasını bekliyoruz. İlgililerin sükutu karşısında, önce şahsi merakımızı tatmin için her iki kitabı karşılaştırıyor, kanuni hükümleri tetkik ediyor ve sonra vardığımız neticeleri memleket efkârı umumiyesinin aydınlanması için ciddi bir dergide neşrediyoruz.

Yazı meydandadır: önce hadise izah edilmiş, sonra kitap tahlil edilmiş, iddiaların ilgililerle ve Üniversiteyle alakası merfî hükümlere göre incelenmiş ve sonra hadisenin Üniversite öğretim üyeliği mesleğiyle ilgili veçheleri üzerinde durulmuştur. Yanıldığımız noktalar var ise bunlar üzerinde her zaman münakaşa yapmak mümkündür. İkna edilirse hatalı görüşümüzü tashih etmekten de zevk alırız. Hattâni beşerî olduğunu ve bir öğretim üyesinin de hata yapabileceğini kabul ederiz. Hata yapmak başka; gayri ciddi hareket etmek, indî, mesnetsiz delilsiz mütalâalar serdetmiş olmak yine başkadır. İkinellere katî surette red ederiz ve birinci ihtimal üzerinde de aleni münakaşa yapmaya hazır olduğumuzu bu vesileyle beyan ederiz.

5 — İmza sahipleri "basılı olan her şeyi, Fikir ve San'at Eserleri Kanunu çerçevesinde eser olarak kabul" etmekte, fakat ilimde "eser" in ayrı ve mahsus mânası olduğunu ilâve etmektedirler (No. 1). Biz de tamamen aynı kanaatteyiz. Yalnız biz kitabı "ilim" bakımından tahlil etmedik; böyle bir tahlili yapmak-cezası meslektaşlarımızın işidir. Biz sadece durumu mevcut iddialar karşısında ve Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu bakımından tahlil ettik. İmza sahipleri de son yazılarıyla bu Kanun ba-

kimundan kitabın bir "not" değil, "eser" olduğunu açıkça kabul etmişlerdir.

6 — Referans meselesine gelince: "her fikre ve cümleye bir şahadetname eklenmesine ihtiyaç duyulmaz." Bu hususta imza sahipleriyle tamamen aynı fikirdeyiz. Ancak bu konuda imza sahiplerinden ayrıldığımız hususlar vardır. Ve bunu, başka bir kitabın tahlili dolayısıyla, 1957 yılında yani karşılıklı iddialardan, hatta bahis mevzuu kitabın neşrinden evvel yazdığımız bir yazıdaki şu paragrafta açıkça ifade etmiş bulunuyoruz:

"İktibas bakımından iki hususu birbirinden ayırmak lâzımdır: bir ilim kolunun müşterek mameleki haline gelmiş fikirlere yerli ve yabancı her kitapta rastlanır. Bu gibi fikirleri bir kitapta tekrar ederken kaynak göstermeğe lüzum yoktur. Hattâ malûm ve müşterek sayılan ve faydalanılan eserin yazarına has olmayan fikirler dolayısıyla bir yazara yapılan atıf, atıf yapmanın konuya tamamen hakim olmadığını gösterir. Bir yazara ait fikrin ise kaynak gösterilmeden aynen veya değişik ifadelerle iktibas intihaldir." (A. Ü. Huk. Fak. Derg. C. XIII, Sa. 3-4, s. 228)

7 — Fikrî hukukun, müellifleri mantıki teselsülden muarra yazı yazmağa zorladığı iddiası ise, herhalde sadece muharririnizin inandığı bir hususî zaruret olsa gerektir." Bu, ciddi bir fikir değildir. İmza sahipleri tabiri mazur görsünler, böyle abes bir fikri ne düşünmeme, ne de yazmama imkân vardır. Aynı konudaki hukuk kitaplarında aynı mantıki teselsülün bulunduğu iddiası da doğru değildir. Bunu değil sadece kitap yazarlar ve hele öğretim üyeleri, dikkatli kitap okuyucuları dahi bilirler. Bunu imza sahiplerinin de bildiğine şüphe yoktur.

8 — Bu vesile ile bir noktayı da açıklamak isteriz: fikrî haklara saygı gösterilen ve hakikaten orijinal ve değerli eserler neşredilen memleketlerde bir eserin başka kimseler tarafından "işlenmesi" ve yeni baskılar yapılması pek sık görülen bir haldir. Bazan sadece bir eserî işlemekle ilim sahasında ad yapmış kimseler vardır. Ancak bu işlemlerde asıl müellifin veya mirasçılarının müsaadesi veya ilgililer arasında yapılmış bir "işleme mukavelesi" vardır.

9 — Yazıda, "çıkarılan şey bir ceza hukuku alfabetidir: alfabe üzerinde mülkiyet iddiası herhalde dünyada ilk defa ilâ sürülmüş olsa gerektir" deniliyor. Bu cümledeki iki fikre de iştirak etmek mümkün değildir. Bir defa fikrî haklar sahasında biraz meşgul olmuş her hukukçu bilir ki alfabe üzerinde dahi müellifin eser sahipliğinden doğan hakları vardır. Ve bunlar da kanunla himaye edilmiştir. Ayrıca 751 sahifelik bir kitabın ceza hukuku alfabeti olduğu görüşüne de iştirak edemiyoruz. Eğer bu görüş kabul edilecek olursa İstanbul Hukuk Fakültesinde senelerce ceza hukuku alfabeti okutulduğu neticesine varmak gerekir. Böyle bir neticenin doğru olmayacağı aşîkârdır. Ayrıca 751 sayfalık bir eser ceza hukuku alfabeti olursa hakiki ceza hukuku kitabı kaç sayfa olacaktır? Kanaatimizce bu görüşleri ilmi ve pedagojik gerçeklerle telif etmeye

imkân yoktur.

10 — İşleme eser asıl eserin aynı olmaz. Zira bu takdirde "işleme" değil, aynen iktibas yani "taklit" bahis mevzuu olur. İşlemenin hususiyetini, çalışma için bir başkasının eserinin esas alınmış olması teşkil eder. İşleme eser bu itibarla, - işin mahiyeti icabı bazı yenilikleri, ilâve ve çıkartmaları ihtiva edecektir. Ancak asıl, orijinal eserle işleme eser yanyana getirildiği vakit işleme eserin, asıl eserin esas havasını ve hüviyetini muhafaza ettiği görülür. İki müstakil eserde aynı sistematiği, talfi tasnifleri, mantıki teselsülü ve izah tarzını bulmaya imkân yoktur. Bu sebeplerle bir eserin işleme olup olmadığını anlayabilmek için yapılacak iş oldukça basittir: işleme olduğu ileri sürülen eserle asıl eseri karşılaştırmak. İşleme olduğu iddia edilen eserin yazılış tarzı, sistematiği, tasnifleri, umumî havası, izahlardaki mantıki teselsül birbirine benziyorsa sonuncu çıkan eser daha evvelki eserin işleme eseridir.

Bu konuda şüpheleri izaleye yarayacak diğer bir yol da işleme esas olan orijinal eserle işleme eseri aynı konudaki diğer bir orijinal eserle karşılaştırmaktır. İki orijinal eser arasındaki ayrılıkla, orijinal eserle işleme eser arasındaki benzerlik ve bağluluk katî neticeye varmakta en isabetli bir vasıttır.

11 — Yazının '7' numaralı paragrafındaki fikir kâfi derecede vazih değildir. Fakültenin ceza hukuku kürsüsüne ait dik-kate şayan bu iddia imza sahipleri kürsünün eski sahibi olan hocalarına târîzde bulunmak için mi, yoksa kitap için bir mazeret sebebi olarak mı ileri sürmektedirler? Biz "umumî (veya hususî) meseleleri kurcalamağa meraklı" değiliz. Fakat bilhassa mensup olduğumuz ilim müessesesinin meselelerini ve dâvalarını objektif bir şekilde incelemenin öğretim üyeleri için bir meslek, bir ahlâk ve bir vicdan borcu olduğu kanaatindeyiz. Üniversitenin kürsü meselelerine temas eden bir yazımız Forum'un 112. sayısında «Açılış nutku mu, çalışma raporu mu» başlığıyla neşredilmiş Ceza hukuku kürsüsüyle ilgili iddia eğer varitse, bunun mühim bir sebebini imza sahipleri o yazıda bulabilirler.

12 — Cevabî yazının bazı yerlerinde ileri sürülen fikirler dolayısıyla imza sahipleri, bunun anlamak için "ceza hukukunu bilmek lâzımdır" diyorlar. Ceza hukukunu kendileri kadar bildiğimiz iddiası yoktur ki imza sahipleri fırsat buldukça bunu ifade etmekte hususî bir itina gösterinsinler! Biz yukarıda da belirttiğimiz gibi kitap hakkında ceza hukuku ilmi bakımından herhangi bir kıymet hükmü vermiş değiliz. Bu bizim selâhiyetimizin dışındadır. Biz iddiaları ve durumu Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu bakımından inceledik. Fikir eserleri hukukunun ise mensup olduğumuz kürsünün inceleme sahasına girdiğini şüphe yok imza sahipleri de bilirler. Eu itibarla basit pollemiklerde ancak rastlanabilecek zımnî teçhîl ifadelerini imza sahiplerine yakıştıramadığımızı belirtmek isteriz.

13 — Yukarıdaki izahlardan sonra imza sahipleri hâlâ bu mesleki - ilmi münaka-

kaşayı adlı bir mesele haline getirmek ve "kazaf mercilerde hesap sormak" lüzumunu hissediyorlarsa elbette her vatandaş gibi mahkemeye müracaat edebilirler. Ancak imza sahiplerinden ve yola başvurmadan evvel şu iki ön-meseleyi halletmelerini rica ederim:

a) İmza sahipleriyle sayın emekli ordinaryüs arasında teati edilen açık mektuplarda sayın emekli hoca iddialarını kâfi bir vuzuhla ifade etmiştir. İddiaların asıl sahibi odur. Cevabi yazıda bazı vesilelerle o kitabı hedef tutulmuştur. Ben sadece açık mektuplardaki iddiaları hukuki ve meselki bakımdan tahlil ettim. Şu halde asıl ihtilâf benimle değil, muhterem hoca ile imza sahipleri arasındadır. Eğer lüzumlu görülürse önce bu ihtilâf kazaf merciler huzurunda halledilsin. Günlük gazetelerde çıkan açık mektuplardan sonra, hem de 5 ay sonra çıkmış olan yazım, imza sahiplerinin manevî - mesleki durumunda müsbet veya menfî bir tesir icra etmemiş olduğu kanaatindeyim.

b) Mayıs ayında Fakülteye müracaatla talep edildiğini bildirdiğiniz tahkikatın 8 aydır ne seyir takip ettiğini bilmiyoruz. Bu tahkikatın neticesini beklemekte de fayda olabilir.

Bu iki ön-mesele halledildikten sonra geriye benim yazımla ilgili ve kazaf merciler huzurunda sorulacak sualler kalmış olursa o suallerin cevabını da mahkeme huzurunda vermeğe memnuniyetle hazırım. Tarafları hukukçu ve öğretim üyesi olacak böyle bir dâvada elbette dikkate şayan gelişmeler müşahede edilecektir. Bu mektupta temas edemediğim mesleki ve ilmi mahiyetteki meseleleri ve pek mühim bir maarif ve üniversite dâvasını Türk hâkimleri ve Türk ilim ve hukuk efkâr-ı umumiyesi huzurunda izah ve müdafaa etmeyi bir öğretim üyesi olarak zevkli bir vazife saydığımı da bu vesileyle belirtmek isterim.

Saygılarımla

Ankara, 5 Ocak 1958

Dr. Yaşar Karayalçın
Ticaret Hukuku Doçenti

Sessiz Kutlanan Bir Yıldönümü

FORUM Yazı Kurulu'na;

Bir meslek 23 Aralık 1958 günü kuruluşunun 13. ncü yıldönümünü sessiz sedasız kutlandı. Bu kendini anlatamamasının,, anlaşılmasının doğurduğu bir iç içünlüğün eseridir.

Bu meslek kırgındır. Bu meslek küskündür. Çünkü, bu mesleğin maddî kaynaklarını yıllardan beri kanun mevzuatlarıyla kurutmuşuzdur; manevî kaynaklarını hovardaca tüketmişizdir; bazı mesleklerin ihtiras ve istismar alanı haline getirilmesine göz yummuşuzdur. Çünkü, yirminci yüz yılın ikinci yarısında, devrim Türkiye-sinde haklar vazifelerle eşit değildir. "Kuvvetli olduğun ölçüde hak sahibisin" pren-

sibi halen yürürlüktedir.

Bir Veteriner nedir, kimdir? bir Veterinerin yetişmesi bu memleketeye neye mal olmaktadır? Bu meslek neden genç enerjilerin hovardaca harcandığı bir alandır? Bunları hiç düşündük mü? Yine bunları hiç düşünüyor muyuz?

Veteriner, bu memleketin kalkınmasında bir çok sorumlulukları olan aydın bir kişidir. O, Lise eğitiminden sonra hayatının en değerli beş senesini Veteriner olarak bu memleketeye hizmet edebilmek için veren bir insandır. O, geleceğin Türkiye-sini hazırlamak inancında olan bir fikir eridir. O, köye bilimin ışığını taşıyacak, Türkiye-nin medeniyet yapısını kuracak olanlardan biridir.

Bu gerçekleri gören Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucuları Batıdaki meslektaşlarının ilim ölçülerine uygun Veteriner yetiştirmek amacıyla Ankara'da modern bir Veteriner Fakültesi kurmuşlardır. Bu gün bir çok mahrumiyetlere rağmen Batıdaki benzerleriyle boy ölçüşebilecek seviyede olan bu ilim yuvası - araştırma - tatbikat laboratuvarları, klinikleri ve bir çok enstitü ve kürsüleri ile veteriner yetiştirmek, ilmin gerçeklerinden memleketimizi, milletimizi faydalandırmak için çalışmaktadır. Bütün bunlar, maddî ölçülere vurulması imkânsız manevî insan gücünün ve milletimizin milyonlarının sarfını gerektirmektedir.

Ya sonuç? hazindir. Hatta korkunçtur. Fakülteden mezun olunca: "Al deriz. Onyedî senelik emeğinin değeri 167 liradır senin." Ve "al bu parayı da bana karşılığında insan gücünün üstünde iş ver" "Salgın bir hastalık çıkınca 24 saat sonra orada bulunacaksın", deriz. Ama vasıta vermeyiz. Ne ile gideceğini, nasıl gideceğini düşünmeyiz. Çoğu zaman huzurla iş göreceği bir daireyi çok görürüz. Bazan da "bize üç bin veya beş bin veteriner lazımdır" gibi iri iri lâf ederiz. Hayır beyler hayır. İş değildir bu. Maksatsız bir didinmedir. Biz önce elimizde olanından faydalanamıyoruz ki...

Millî kalkınmadan bahsediyoruz. İstatistiklere göre millî gelirimizin % 35 - 40 ını teşkil eden hayvancılığın iktisadî kalkınmadaki önemi yurt dışına kilosunu 35 - 40 kuruşa sattığımız şekerden daha mı arzıdır? Bu basit gerçek üzerinde düşünabiliyor muyuz?

Bir veterinerin, her yönden tatmin cihetine gittiğimiz diğer meslek mensupları kadar bu memleketeye faydalı olamayacağına mı inanıyoruz? Veterinere ihtiyacımız yok mudur? Bu sorulara cevabımız evetse ne duruyoruz? Faydasız insanlar yetiştirmek için boşuna gayret sarfeden Veteriner Fakültesinin kapılarına neden kilit vurmuyoruz? Yüzlerce genç enerjiyi daha başka daha faydalı alanlara yöneltmek için neden zaman kaybediyoruz? Yok! aksini düşünüyorsak bu mesleğin mensublarının dertlerine el, atmak için daha ne olmasını bekliyoruz? Saygılarımla.

M. Bülent Birol — Gaziantep

İşsizlik Meselesi

FORUM Yazı Kurulu'na;

Sanayi bünyemizde işsizlik meselesi son senelerde sık sık vukua gelen hâdiselerden olmuştur. Filhakika diğer memleketler bu arızadan tamamen kurtulmuş sayılmazlar. Ancak oralarda, bize nazaran çok farklı bir takım olaylar mevcuttur.

Meselâ :

Garp memleketlerinde işçinin kazancı tamamen piyasanın reel rayicine göre tâyin ve tanzim edilir. Başka bir deyimle, işçinin sarf ettiği emeğe mukabil, aldığı ücret onun bütün insanî ve medenî ihtiyaçlarını karşılayacak ölçüdedir. Bu şu demektir ki, işçi gelirinden bir kısım tasarruf bulunması kabildir. Hiç olmazsa işsiz kalması halinde muterakim ihtiyaçlarının daha kesif hücumuna maruz kalmaz.

Diğer en mühim bir faktör de bu memleketlerde sanayi işçisinin sicillendirilmiş ve işsizlik sigortalarına bağlanmış bulunması ve işsizliğini herhangi bir sefalet tehlikesine maruz kalmadan bertaraf edebilme imkânına malik bulunmasıdır.

Bütün bunlardan başka hür ve her türlü hukukî ve idarî teminata malik, baskı ve müdahaleden arî sendikalara sahip bulduklarını ve bu kanaldan da geniş maddî yardımlar sağladıklarını hesaba katarsak mesele daha iyi anlaşılır.

Bizim memlekette işsizliğin vukua gelmesi halinde ise işçi bütün bu demokratik ve sosyal imkânlardan mahrumdur ve işsizliğinin birinci gününden itibaren açlığa ve sefalete mahkûmdur. Çalıştığı müddet zarfında yoksulluk çekmek pahasına elde ettiği bir iki basit ev eşyasını satmak ve teneke veya kontraplaktan mamûl barakasının içinde aile efradı ile tabiatın ve fert ihtiraslarının hışmına terk edilmesi onun için bir kader meselesidir.

Realite böyle olmasına rağmen ve hükümet meselenin içtimai cephesi ile meşgul olması lazım gelirken, maalesef kendisini hiçbir zaman politik tesirden kurtaramamış ve kendini işin aslına verebilmiş değildir. Vazifesi sanki derde çare bulmak değil de Sendikaların ve Gazetecilerin verdikleri işsiz sayısını telkiz etmekten ibaretmiş gibi acayip bir yolu tutmayı her nedense tercih eder.

İşte şu son günlerde de sanayi bünyemizi kemiren ve binlerce işçi vatandaş sefaletin kucağına atan yeni bir işsizlik âfeti ile karşı karşıya bulunmaktayız. İkaz edici bir çok neşriyata rağmen resmî ve mes'ul makamların sadre şefa verecek güvenirli cevap veya hareketlerine maalesef tesadüf edilmemiştir.

İşin parlak ve gösterişli tarafı ile meşgul olup, aslını bir kenara atıvermek ne yapalım ki D.P. İktidarına öteden beri arız olan bir hastalıktır.

İSMAIL İNAN — ANKARA

Istikrar Tedbirleri Üzerine

FORUM Yazı Kurulu'na;

1956 yılında şiddetlendirilmiş olan Milli Korunma Kanununun ömrünü bitirmek üzere olduğunu radyo ve gazeteler ilân ettiler. Vaktiyle bir stabilizasyon tedbiri olarak ortaya konan kanun şimdi kaldırılmakla yeni istikrar tedbirlerinin diğer cephesini tesis edebilecek midir? Muazzam kalkınma hamlelerine girişen hükümetin aşırı emisyonla içine düştüğü çıkmazdan kurtulmak ve millete vaat ettiği ucuzluğu temin etmek ümidi ile bu kanuna nasıl güvendiği iyimser propagandasını yaptığı henüz hafızalardadır. O zamanlar memur, işçi, sabit gelirliler zümre sevinirken memleket iktisatçıları taşıma su ile değirmenin dönmiyeceğini böyle anormal tedbirlerle piyasada istikrarın temin edilemeyeceğini ifade ettilerse de hükümet bütün memleketi bu kanunun getireceği nimetlere inandırmaya çalışıyordu. Aradan geçen zaman zarfında çeşitli tatbikatların piyasada gördük. Bu kanuna dayanılarak peşpeşe verilen kararlar piyasayı büsbütün tereddüde ve ihtikâra sevk ediyor bir türlü istikrar temin edilemiyordu. Bidayette kanunu yadırgayan ticaret ve istihsal erbabı birkaç kurban verdikten sonra çarçabuk kanuna intibak etmesini bildiler ve işlerini eski usul yürütmeye başladılar. Gerçi kanunun hükümleri ağırdı fakat tabii kanunlar insanlar tarafından yapılmış olan kanunlara galebe çalıyordu. Kanunu yapanlar liberal iktisat rejiminin hüküm sürdüğü bir memlekette talebi tahdit etmeden fiat kontrolleri ile mali ve iktisadi düzeni temin edebileceklerini sanmışlardı. Bir malın fiyatının, maliyet ve tahtile ilgili bulunmadığı iktisadi gerçeklerdendir. Fiat, ahcının mala biçtiği kıymet veya yekün arz ile yekün talebin birbirine oranı olduğuna göre yukarıdan aşağıya tazyikle istikrarı elde etme gayretlerinin zararlı olacağı tabii idi. İştirâ gücünün günbegün artması diğer yandan istihsal ve hizmet sektörlerinin bir kısmının liberal bir kısmının kayıt altında bulunuşu iş bölümündeki ahenksizliği tedrici surette vücuda getirmekle beraber mühim istihsal unsurlarının spekülâtif sahalara kaymasına sebebiyet vermiştir. Şiddetli emisyonla para hacmi genişlerken Milli Korunma Kanunu çerçevesi içinde istihsalde bulunmak veya hizmet arzı yapmak umumî iktisadi gidişe uygun düşmüyordu. Milli Korunma Kanunu sanayi ve hizmet sektörüne pek az müdahalede bulunmuştu. Kanunun tesiri daha ziyade zirai sektörde görülmüştür. Dünya ihtiyaçlarının büyük kısmında istikrar temin edilemezken, sanayi mamüllerinin fiyatları bir rekabetle karşılaşmadan normal olarak teşekkül ederken zirai mahsullerin sun'î fiyatlarla piyasaya arz edilmek istenmesi prodüktivitenin düşmesine, elemanların başka sahalara kaymasına sebep olmuş, diğer taraftan psikolojik etkilerle çalışmayı gâye bilen zihniyet darbeler yemiştir. Neticede çarşı pazarda kuyruklar uzadıkça uzamıştır. Toprak mahsulleri ile sanayi ma-

müllerinin fiyatları arasındaki uygunsuzluk durgunluğun, reel millî hasılanın azalma müsebbibi olmuştur.

Millî Korunma Kanununun kaldırılması iki noktadan memnuniyet vericidir. Evvelâ kanunun liberal sistemle uyuşmayan hükümlerinin yaptığı zararlar silinip gidecek, piyasa normal iktisadi kanunlarla seyrine devam edecektir. Çeşitli mamüller arasında meydana gelecek fiat dengesi istikrarın teminine yardım edecektir. Saniyen bu karar, hükümetin stabilizasyon politikasında kararlı olduğunu tasarruf ettiği gayelerle behemahal istikrarı temin edebileceğine sonsuz bir güven beslediğine işaretidir. Senelerdir arzu edilen bu halin tahakkukunun yaklaşmakta olduğu ümidi kalplere serinlik vermektedir. Yabancıardan alınan kredileri müteakip 4 Ağustosta tatbikine karar verilen yeni politika üzerine esasen tatbik kudretini kaybetmiş olan kanunun kaldırılması cihetine gidilmesi yeni bir istikrar unsuru olacaktır. Böylece sözü 4 Ağustos statbilizasyon tedbirlerine getirmiş bulunuyoruz. Henüz tatbikatının başında bulunan bu sistemin muvaffakiyet derecesinin ne olacağı hiç şüphesiz hükümetin kararları tatbikte göstereceği sebat ve şaşmazlığa bağlıdır. Bu tedbirler Millî Korunma K. nun yapamadığı istikrarı temin edebilecek midir? Hükümet ileri gelenleri eskiye nazaran işlerde bir değişiklik olmadığını söylüyorlarsa da tefekkürde Millî Korunma Kanunu gibi sun'î yarım tedbirlerle artık umumî iktisadiyatın yürütülemediği hissi teessüs etmiştir.

Bununla beraber bazı endişe ve ümitleri kendi zaviyemizden incelemeye gayret edelim.

Stabilizasyon tedbirlerinin birinci unsuru 1959 bütçesi B. M. M. komisyonunda müzakere edilmektedir. Maliye Vekilimiz bütçenin istikrar tedbirlerine yardımcı olacak şekilde samimiyetle, denk olarak tanzim edilmiş olduğunu, geçen yıla nazaran bütçedeki fazlalığın son iktisadi tedbirlerin gelirimizde sağlıyacağı geniş imkânlar ve seneden seneye devlet varidatında görülen sıhhatli artışlarla temin edileceğini beyan ettiler. Şimdiye kadar devlet varidatında seneden seneye görülen artışın reel millî gelirin artmasına dayanmayıp enflasyon siyasetinin bir neticesi olduğu tesbit edilmiştir. Her yılın bütçesi her yıl artacak reel millî gelirden pay almak suretiyle genişletildiği takdirde mükemmel bir bütçe tanzim edilmiş olacaktır. Yürütülen millî iktisat politikası ile millî hasıladaki vukuu muhtemel artış kesin mülâhazalarla katıyet kespmedeği takdirde bütçenin genişletilmesi millî ekonomiye destek olabilir aksi halde enflasyonist durum aynen devam edecek demektir.

Bütçenin veridat kısmının geçen seneki bütçeye nazaran 1 milyar 600 milyon liralık tahmini artışının dayandığı esasları bilmemekle beraber memleketimizin umumî ekonomik durumuna göre fazlalık üzerinde bazı mütalâalar serdedebiliriz. Bir defa vergi sisteminde ve nisbetlerinde değişiklik yapılmamıştır. Geçen sene 350 milyon liralık veridat sağlıyan hazine hissesi kaldırılmıştır. Bir ara toprak mahsulle-

rinden vergi alınacağı fikri üzerinde durulmuşsa da tahakkuk ettirilmemiştir. Devlet sektörünün mamüllerine ve hizmetlerine yapılan zamların, bu müesseselerin açıklarının Merkez Bankası vasıtası ile kapatılmasına mani olmak üzere yapıldığı Hükümet tarafından beyan edilmiştir. Binaenaleyh bu membalardan geçen seneye nazaran devlet bütçesine bir payın girmesi mevzu bahis olamaz.

Dış yardımlar ve devalüzyon vasıtası ile artacağı hesap edilen ihracat ve ithalâtla gümrük varidatında artış olacağı bilhassa ihracat ve ithalâtın döviz olarak aynı seviyede bulunacağı kabul edilirse prim farkı sebebiyle gümrüklerde para terakümü olacağı muhakkaktır. Fakat gümrükte birikecek paranın ne yolla kullanılacağı henüz bilinmemektedir. Bütçeye mi ilâve edilecektir, ayrı bir fonda mı? toplanacaktır, yoksa spekülasyon sahalara mı sarf edilecektir. Keza ihracat ve ithalât imkânları ve diğer tedbirlerle paranın tedavül süratında vuku bulacak düşüşler sebebiyle devlet varidatında geçmiş senelere nazaran bir azalma olabileceği tahmin edilebilir. Diğer taraftan kredilerin dondurulmuş olması istihsal membalarına ne derece tesirde bulunacaktır. Son günlerde kredi sıkıntıları ve ithal imkânlarının belirmesi üzerine bazı sanayi kollarında bocalama, kendi kendini tasviye alâmetleri görülmektedir. bunun diğer sahalara da intikali mümkündür. Uzun vadeli projelere dayanarak iptidai şekilde günlük kazanç gayesi ile çalışan sanayim bu kolları stabilizasyon politikasına dayanamıyarak tasviyeye uğrıtacakları iktisadi hakikatlerdendir. O halde millî gelir bu yönde bir düşüş kaydederek vaktiyle yapılmış olan yatırımlar zayi olacak, bütçenin de reel tasarruf payı azalacaktır. Hususî sektörün finanse kaynakları bundan sonra bankaların kontrolü altında bulunacağına göre ve son yılların enflasyonist gidişi ile paraya olan ihtiyacın ziyadesi ile artmış olması sebebiyle hususî sektörde bir durgunluğun olacağı tabiidir. Devalüzyon sebebiyle de iş-tira gücünün kısılmış olması ve psikolojik tesirlerle paraya günbegün artan itimat, paranın muamele ve gelir tedavül süratını düşürerek kanunun kaldırılması istihsalde teşvik edici rol oynayacaktır.

Yeni tedbirler önünde iş bölümünde sektörler arasında geniş dalgalanmalar beklenebilir. Spekülâtif sahalardan reel iktisadi sahalara bir kayış muhtemeldir. Bu dalgalanmalarda gelir istihsal eden unsurların yeni durumlara intibakında zaman meselesi mühim yer işgal eder. Zaman uzun olduğu takdirde millî hasıladaki düşüş o nisbette fazla olacaktır. İthalât ve ihracat devamlaştırılabildiği takdirde intibakın süratının artacağı tabiidir. Bu gün için ithalât imkânlarının devamlı olabileceğine muhakkak nazarı ile bakılamaz, ihracatta da durum sakindir yeni bazı tedbirler alınması icap eder.

Bütçede yatırımlar geçen seneki seviyesinde tutulmuştur. Yatırımların hangi sahalara tevcih edileceği bilinmemekle beraber bu güne kadar umumî bir yatırım plânı ilân edilmediğine göre yatırımlar, geçen seneden yarım kalan şehir imarına,

barajlara nüfusa reel getire bir şey ilâve etmeyecek âmme hizmetlerine tevcih edileceği benzetmektedir. Yatırımların bu şekildeki tevzi millî ekonominin istihsal cephesine bir yardımda bulunmayacağı cihetle gayri safi millî hasıladada olacak artış spekülatif olacaktır. O halde 1959 yılı bütçesinin tanziminde millî ekonominin imkânları pek hesaplanmamıştır. Bütçenin istikrar tedbirlerine yardımcı olacağı şüphelidir.

İstikrar unsurlarının diğerlerine gelince: borçlar üzerinde de durmak icap eder, anlaşmaya varılmadığı takdirde 1959 da ödenmesi gereken miktar yeni tedbirlerin önüne bir duvar gibi çıkacaktır. Millî gelirden ayrılacak borç payının husule getireceği açığın, reel istihlâkın kısılarak kapatılmaya çalışılacağı tabiidir. Yerli mamûllerde zoria yapılacak tasarrufun borca kapatılması millî bünyede mevzii enflasyon yollarını tazyik edecektir. Diğer yandan ithalâtla fazlaşacak mal arzı karşısında iki zat kutup birbirleri ile çarpışacaktır. Hükümet para hacminin genişlemesine mani olabildiği takdirde cemiyet bünyesinde gelir dağılışında bir muvazene olacağı ve bundan dar gelirliilerin istifade edebilecekleri düşünülebilir.

İstikrar üzerinde tesiri olabilecek tabiiyat arasında ziral kredileri de hatırlamak lazımdır. Hükümetin bu mevzuda kısıntılar yapması ihtimal dahilinde değildir. Zira kredilerin geçen yıllarda olduğu gibi yüksek seviyede tutulacağı zamanımız politikasına uygundur. Tahsil edilecek borçların tevzi edilecek miktarın altında olacağı düşünüldürse para hacminin artmasına mani olunamayacaktır. Keza yeni döviz kurları ile devletin cari masraflarının yükselmesi genel ve mülhak bütçeleri zorlayacaktır. Masrafları karşıyabilmek için vergi veya âmme hizmetlerine lüzumlu seviyede zam yapılmadığına göre para hacminin genişletilmemesi ne şekilde mümkün olacaktır.

Bütün bu hareketlerin karşısına dikilecek dış yardımlar fonksiyonunun millî ekonomiyi ferahlatma derecesini tayin güçtür.

Fevzi Agan — Ankara

Kadro'nun Manâsı

1933 - 36 yılları arasında üç yıl, her ay çıkan "KADRO" dergisi "Kemalizm" olarak vasıflandırılan millî kurtuluş hareketimizin ideolojik bir sistem halinde tedvini için yapılan ilk ve şimdiye kadar da son deneme olmuştur.

Bu deneme muvaffak olsaydı, Birinci Dünya Savaşından sonra beliren komünizm, faşizm, nazizm gibi ideolojik sistemlerin yanında müstakil bir sistem olarak yer alacak olan Kemalist devrimleri zamanla soysuzlaşmak tehlikesine düşmeyecek ve İkinci Dünya savaşından sonra istiklâllerine kavuşan veya kavuşmak için harekete geçmiş bulunan bütün Asya ve Afrika milletleri için de toplayıcı ve ideal bir örnek hazırlanmış ola-

caktı. Çünkü, millî kurtuluş savaşımız askeri ve siyasi (Lozan) zaferıyla tarihe tesçil edildikten sonra, "Hasta Adam" olarak anılan bir yarı sömürgeci "Müstakil Millet" olarak maddî ve manevî kalkınma dâvası, tarihte ilk defa, Türk milletinin önüne konmuştu. Bu yep-yeni dâva, yep-yeni bir fikir hareketini icabettiriyordu. İşte, Kadro, bu yeni fikir arayışının peşindeydi. Fakat ne yazık ki, Halk Partisi bu tarihî misyonun mânasını kavriyamadı, ve Kadrocuları komünistlikle, solculukla lekelemeğe yeltenen o zamanki aferisîlere karşı gereği gibi savunamadı, ve Kadro, bu sinsî ve düşmanca saldırılar karşısında dayanamıyarak kendi kendini kapatmak zorunda kaldı.

Kadroyu çıkaranlar arasında, kendilerini bir zamanlar komünist ideolojisine kapmış olanlar vardı. Fakat, sonra "Kemalizm" - de fikrî tatminlerini bulan bu gençler, komünizm, faşizm ve Nazizmden tamamen ayrı bir ideolojik sistem kurmak için çalışırken, tıpkı Avrupa ve Amerika'daki aydınlar arasında da bir zamanlar Komünizm inanmış ve sonra karşı fikir cephesinde yer almış şahsiyetler gibi, çok samimiydiler.

Bu genç fikir adamları, Kemalist, devrimleri bir sisteme bağlamak ve tamamıy-

le geri ve tâbi bir sömürge ekonomisinden müstakil millet ekonomisine geçmenin ilmi yollarını araştırmak için tam mânasıyla millî ve insanî bir "laboratuar mesaisi" yapmaktaydılar. Eğer bu laboratuar çalışmaları o zaman, rejim ölçüsünde değerlendirilebilseydi, bu gün Kemalizm, ıstırahını çektiğimiz fikrî yoksulluğun, ekonomik ve politik insicamsızlığın içine düşmeden, devlet, fikir, sanat ve hayat anlayışı bakımından tamamıyla batılı idealleriyle gerçekleştirme yoluna girmiş bulunacak ve ekonomik kalkınmamız da bütün bize benzer "Az gelişmiş" memleketlere örnek olabilecek bir "ilmi düzen" içinde inkişaf edecekti. Aynı zamanda, şimdi memleketi baştanbaşa kaphyan irtica hareketlerine karşılık bütün İslâm milletlerine örnek olabilecek bir "din reformu" ve aynı zamanda inkilâpçı fütuhatımız bahasına olmayan ileri ve gerçek bir demokartik düzen için de gereken tolerans havası ve fikir seviyesi teessüs etmiş bulunacaktı.

Kadro'nun kısa ömrü içinde ifade ettiği bu fikir potansiyelinin genç düşünürlerimiz tarafından 25 yıl sonra takdir edilmeğe başlanması şimdi 60 larına erişmiş olan gerçek Kemalistler için hazin olduğu kadar sevindirici bir züğürt tesellisinden daha mânalı bir işarettir. Varolunuz!
"Bir eskî Kadro okuyucusu"

Ne Diyorlar

Kuzey-Batı Bölgesindeki Santral Kapasitesi Fazlalığı

Y. Müh. Mehmet ERDEMİR

Malûm olduğu üzere uzak mesafeye ilk enerji nakli, 1891 Frankfurt Fuarı münasebetiyle, Neckar nehri yanındaki Laufen şehri ile Frankfurt arasında yapılmıştı. Bu ilk enerji nakil hattının uzunluğu 178 km. ve nakil gerilimi de 25 KV idi. Memleketimizde ilk mühim enerji nakli ise bu tarihten altmış sene kadar sonra Çatalağzı ile İstanbul arasında vukubulmuştur. Gerçi memleketimize elektriğin ilk gelişinden bu yana yarım asra yakın bir zaman geçmiştir, fakat kırk senedenberi Avrupa'da gelişmekte olan ve bugün 1000 km. den daha uzaklara emniyetle enerji naklini mümkün kılan enterkonekte sistem, memleketimizde ancak üç dört senedenberi mevcuttur.

Bu kısa tarihten maksadım, elektrik enerjisinin büyük mikyasta istihsalı, nakli ve tevzi işinin memleketimizde çok yeni olduğunu belirtmek ve bu sebeple gerek plânlama ve gerekse inşa ve işletmede bir takım hataların yapılabileceğini peşinen kabul etmektir. Ancak bütün bu işlerde yeni keşifler yapmadığımızı göre ileri memleketlerin geçirdiği tecrübelerden lâıyık veç-

hile istifade etmek suretiyle hataları asgariye indirmek mümkündür. Çünkü kanaatınca, meselâ santral kapasitesi fazlalığında olduğu gibi, yapılan hata, kaçınılması mümkün olmayan hatadan daha büyüktür.

Bugün Kuzey - Batı Bölgesini besleyen Çatalağzı, Sarıyer, Tunçbilek ve Silâhtar santrallarının toplam kurulu gücü 390 MW. kadardır. Buna; Ankara, Karabük, Kırıkkale, İzmit ve Bursa gibi nisbeten küçük tákathı gruplardan, müteşekkil termik santralların kabili istifade kurulu güçlerini de ilâve edersek bu bölgedeki kurulu güç, 450 MW yi geçmektedir. Şebekeye dahil santrallardaki en büyük grup tákát, 40 MW. dir. Bir şebekede emniyetle çalışmak için biri sıcak (dönen), biri de soğuk (duran) olmak üzere en büyük ünitenin iki misli kadar yedek tákata ihtiyaç olduğu da malûmdur. Buna göre Kuzey - Batı'nın yedek tákát ihtiyacı 80 MW. dir. Bunu, kurulu güç toplamından çıkarırsak puvant için 370 - 375 MW. kadar kabili istifade kurulu güç kahr.

Sistemin 1957 puvantı 247 MW. civarında idi. Biz, senelik % 10-12 arasında bir

artışla puvantının 270-275 MW. kadar olacağını tahmin etmiştik. Nitekim bu senenin puvantının 275 MW. civarında ola cağı anlaşılmış bulunmaktadır. Buna göre hesapça Kubey - Batı'da bugün 100 MW. tákát fazlası mevcuttur. Bunun fiilen de böyle olduğunu bazı tesadüflerin bir araya getirdiği bir hadise de ispat etmiştir. Şimdi bu hadiseden bahsedeceğim.

Kuzey - Batı sisteminde, puvantın hüküm sürdüğü Aralık ayı ortalarında muhtelif büyük santrallarda kötü bir tesadüf eseri olarak 150 MW. toplam tákátında gruplar, arıza yaparak devre dışı olmuşlardır. Bu sebeple hemen bütün küçük santrallar servise alınmışlar ve böylece sistemin 270 MW. yi aşan puvant ihtiyacı karşılanmıştır. Gerçi bu, yedek bakımından emniyetsiz bir çalışma idi. Fakat çalışma gösterdi ki 60 - 70 MW. tákátındaki küçük santrallar da pekâlâ işe yaraymakta ve hesaplanan 100 MW. lik kapasite fazlası fiilen de mevcut bulunmaktadır. Bu arada Silâhtar santralının, puvanta 112 MW. ile iştirak ettiğini ve bazı yerlerde vuku bulan ceryan inkıtalarının 15 dakikayı geçmediğini de zikretmek isterim. Bu münasebetle bir noktaya da işaret etmek isterim: Bir ara Frankfurt'ta bulunduğum 8 - 9 ay içinde iki defa uzun süreli ceryan inkıta olmuş ve bunlardan birisi bir buçuk saatten fazla sürmüştü. Frankfurt şehrinin 120 MW. tákátında bir termik santrali olduğu gibi, şebekesi, 12 milyon kW. lik Alman Enterkonekte Sistemi'ne de muhtelif yerlerden bağlıdır. Bununla demek istediğim ceryan inkıtalarının en ileri memleketlerde bile bazen kaçılmaz bir hadise olduğu keyfiyettir. Bu bakımdan elde olunan sebeplerle vukubulabilecek ceryan inkıtalarından teknik adam olarak çekinmemek lâzımdır. Bu memleketin elektrikten istifade eden nüfusu, % 20 yi pek aşmamaktadır. Çoğunluğun tamamen mahrum olduğu bu enerji ışından halen istifade edenlerin, istisnai hallerde bir iki saat mahrum kalmaları herhalde büyük bir fedakârlık ifade etmez. Belki bu gibi hallerde sanayi istihsalinin kayıpları daha mühim bir rol oynar. Fakat kapasitesinin % 50 sinin bile altında çalışan bir çok sanayi kolu, böyle cüz'î kayıpları kolayca telâfi edebilir.

Bu fikirlerde elektrik işletmeciliğinde ceryan inkıtalarını müdafaa eğitim sanılmasının. Burada söylemek istediğim, bir yeni santral kurulunca bir de yedek olarak ikincisinin kurulmamasıdır. Çünkü bugünkü rayç ile 1 kW. tákátın 3.000 - 4.000 liraya kurulabildiği ve yatırılan sermayenin de 4 - 5 senden evvel ciro edilemediği düşünülürse, her ne sebeple olursa olsun, fazla kapasitenin memleket ekonomisi için ne büyük külfet olduğu anlaşılır.

Yukarıda Kuzey - Batı Sisteminde 100 MW. bir munzam tákát bulunduğunu göstermiştim. Hirfanlı ile birlikte bu miktar, 200 MW. yi bulmaktadır. Senede ortalama 30 MW. bir artışla şebekenin 1965 yılına kadarki kümülâtif artışı da 180 -200 MW. yi pek geçmiyecektir. Ancak enerji bakımından 1965 ihtiyacının temini belki

biraz güç olacaktır. Benim hesaplarıma göre bugünkü ekonomik durumumuz ve imkânlarımız muvacehesinde halihazır Kuzey - Batı Sisteminin 1963 senesinde santrallardaki puvant tákát ihtiyacı 450 MW. yi enerji ihtiyacı da 2 Milyar 250 milyon kWh i aşmayacaktır. Bu ihtiyaç ise mevcut santrallerle Hirfanlı santrali tarafından emniyetle karşılanabilir. Binaenaleyh 1964 senesinden evvel Kuzey - Batı ihtiyacı için yeni bir santrale lüzum yoktur.

Bu istikamette yapılacak her türlü yatırım, memleket ekonomisini köstekleyici mahiyettedir.

Buna mukabil yapılacak iş, tevzi şebekesini islah ederek şebeke kayıplarını azaltmak (bir kaç küçük santralin tákátının bu yoldan kazanılacağına kanıyım.) ve küçük santralları, sistemle emniyet içinde paralel olarak çalışabilecek hale sokmaktadır.

(Mühendisler Dergisi'nden)

Kültür Ve Sanat

Türk Tiyatrosu: At Meydanı Şenlikleri

Metin AND

Eski Türk Tiyatrosu üzerine yapılan incelemeler (daha çok Alman bilgilerinin) Maddah-Orta Okulu - Karagöz üçlüsü üzerine toplanmış bulunuyor. Bu bile kökeni ve ilk çağları bakımından büyük bir eksiklik göstermektedir. Oysa başka ülkelerin tiyatro tarihlerinde, hele Renaissance'a rastlayan çağlarda yapılmış, atlı gösteriler, yalancı savaş gösterileri, su şenlikleri ve savaşları, zafer alayları, türlü sirk gösterileri bu tarihlerin en önemli bölümlerini meydana getirir. İşte aynı çağlarda Türkiye'de tıpkı bunlara benzer, hattâ çok daha akıllıca ve gösterişli seyirlik olayların düzenlenmiş olması üzerinde nedense durulmamış, durmuş olanlar da bunları yeterince araştırmamışlar, (1) hele aynı yüzyılda çeşitli Avrupa ülkelerinde düzenlenen benzeri gösterilerle karşılaştırıp, ortak noktaları yaratan etkenlerin nedenini araştırmamışlardır. Bunun bir sebebi de bu gibi araştırmaları yapmak için yalnızca tarihi olmaları yetmeyip ayrıca genel tiyatro tarihini yakından, bütün çağları tammaları gerekmesidir.

Yalnız bu bakımdan değil, fakat giriş yerine geçmek üzere yazdığım bir yazıda (2) Bizans Tiyatrosu ile Türk Tiyatrosu arasındaki bağlantıda bu şenliklerin iki tiyatro arasında ortak noktalardan birisi olduğunu belirtmiştim. Nitekim eskiden Bizanslıların Hippodrome da düzenledikleri şenliklerin sonra İstanbul Türkler eline geçtikten sonra At Meydanı adını alan aynı yerde benzer unsurlarla fakat çok daha gelişmiş olan şenlikler düzenlenmiş olmaları üzerine ilgiyi çekmiştim. İşte iki ayrı kitapta (biri Bizans Tiyatrosu, öteki Türk Tiyatrosu üzerine) bu ortak noktaları eski kaynaklara, belgelere dayanarak bir bir ortaya çıkarmaya çalışacağım. Daha şimdiden incelediğim bölümlerden At Meydanı Şenliklerinin bir yanda Bizans Tiyatrosu, öte yanda Avrupa'da Renaissance şenlikleri ile benzerlikleri şaşırtıcı ve tiyatro alanında en uygar Avrupa ülkeleri ile o çağlarda boy ölçüşeceğimizi gösterecek güç ve ilginçliktedir.

Bu yazıda çeşitli kaynaklardan arasından yalnız Michel Baudier adındaki gezginin tanıklığından kısaca söz açacağım. Kitabında (3) bu şenlikleri en ince ayrıntılarıyla anlatan bu tanığın anlattıkları Hünername, Surname (özellikle Surname'l Vehbi) ve başka minyatür dergilerinde görüldüğüm minyatürlerle doğrulanıyor. Ayrıca her ayrıntı, her bölüm Renaissance şenliklerinin ayrıntılarına ve mantık çatısına tıpatıp uymaktadır. Kitaplarımızı yayınlamadan önce bu sütunlarda tanıklığını özetleyeceğim başka gezgin yazarların söylediklerine de karşıt düşmemektedir.

Michel Baudier'nin bir şehzadenin sünet düğünü sebebiyle anlattıkları şenliklerde yapılan gösterileri şu kesimlerde toplayabiliriz.

- 1) Sirk gösterileri, hokkabazlık ve cambazlıklar
- 2) Yalancı savaşlar
- 3) Su şenlikleri ve donanma
- 4) Spor gösterileri ve yarışmalar.

Sirk gösterileri üzerinde Baudier özellikle ip cambazları üzerinde duruyor. Başka ülkeleri cambazlıktaki ustalığımızla geçtiğimizi belirtiyor. Bunun başka kaynaklardan da doğrulandığını görmüştüm. Bir kitapta da Türk cambazlarının uluslararası ün ve sanına örnekler veriliyordu. (4) Hattâ ip cambazları üzerine bilgi toplarken dünyanın en zengin tiyatro kitaphı olan Harvard Theatre Collection'da ünlü iki eski Türk ip cambazının resmini bulup kopyalarını aldım. Gene sirk gösterileri arasında hokkabazlar da bulunuyor. Örneğin bir çocuğu 25 - 30 kadar yılanın bulunduğu bir fiçiyi koyuyorlar, ve fiçiyi yuvarlıyorlar çocuk fiçiden bir şey olmadan çıkıyor. Başka bir çocuğu toprağa diri diri gömüyorlar, oradan sorularına cevap veriyor. Bir başkası çırılçıplak iki keskin bıçağın keskin yerlerine sırtüstü yatıyor, bu yetmiyormuş gibi göğsünün üzerine ağır bir örs konuyor, onun üzerine de dört kişi çekiçlerle vuruyorlar. Gene bıçaklarla başka bir tehlikeli oyundan sonra bir baş-

kası ateş yalamak gibi oyunlar yapıyor. Bir başkası omuzunda küçük bir keçi yavrusunu el değmeden dansettiriyor. Başında taş kuranlar, bıçaklar üzerinde çıplak ayak yürüyenler, Saçları ile ağırlık kaldıranlar, gagalarında para taşıyan kuşlar, danseden köpekler ve maymunlar, iki fil bir zürafa bu sirk gösterilerinin belli başlı numaraları.

Yapma savaşlara gelince, bunlar Türklerle Hristiyanlar arasındaki savaşları gösteriyorlardı. İki tahtadan kale kurulmuştu, boyanmış, burçları, topları konulmuştu. Oyuna katılanlar çeşitlik renklere bürünmüştü, örneğin Fransızların göğüslerinde beyaz haç vardı. Her kalede 30 at vardı. Bir de bunun yanı sıra Kıbrıs'ın kuşatılması ve alınışı gösteriliyor. İki ordu biri karadan öteki denizden gidiyor. Borular, davullar çalıyor. Ayrıca küçük kaleler de yapılmıştı. Ayrıca böyle eğlencelerde Avrupa'da da o çağlarda çok oynanan "Halka Oyunu" da oynanmış.

Gece ise ortaya büyük bir direk dikilmiş üzerine bol ışık veren lambalar konmuş. Bu ışıklar dönen tekerleklerle takılmış. Aynı şey At Meydanındaki dikili taş da konmuştu. Havai fişekli birçok şatoların da kimisini cin biçiminde insanlar kimisini ağzından alevler çıkan ejderhalar çekiyor. Ayrıca su üstünde gemilerle sa-

vaslar düzenleniyordu. Gece su eğlenceleriyle donanma, hava fişeklerinin beraber atılması Avrupa'da da aynı zamanda yapılyordu. Bunun iki sebebi vardı. Birincisi su ile olunca yangın tehlikesi de azalmaktadı. İkinci sebep ise bu fişeklerin suya yansısı göze daha hoş görünmektedir.

Ayrıca spor gösterileri de at üzerinden ok atmak, iki eğersiz at üzerinde bir ayak birinde öteki ötesinde gitmek gibi türlü spor gösterilerini ve yarışmalarını Baudier inceden inceden anlatıyor. Sonunda bunlardan öyle hoşlanıyor ki bu kadar güzel gösterileri yapabilen bir ulusa 'barbare' denilemeyeceğini söylüyor.

(1) İsmail Hami Danişment'in 1942 yılında Cumhuriyet'te çıkan 6 yazısı; Hilmi Uran. Üçüncü Sultan Mehmet - Mehmet Sünnet Düğünü 1941.

(2) Metin And 'Bizans Tiyatrosu Üzerine Bir Uyarma' Dost Ekim 1958.

(3) Michel Baudier (de Languedoc) Hoistoire Generale du Serrail, et de la cour du Grand Seigneur Empereur des Turcs. Arovan Jean Osmant, le jeune devant la 'porte du Palais' 1638, sayfa 101 - 174.

(4) Guillaume Depping Wonders of bodily strenght and skill, in all ages and countreis 1877, sayfa 168.

Sanatçının Yayılması

Mehmet SEYDA

"Ben, Georegs Duhamel gibi, tekniğin durmadan ilerleyişinden acı duyan, o tekniğin günün her saniyesinde yararlandığı halde hızlı gelişiminin durdurulması için birşeyler yapılmasını istiyebileceklerden değilim" diyordu Romain Rolland. "Yalnız bu arasız ilerlemeyi çekip götüren uğursuz yasa ya inanmakla da kalmıyorum; üstelik onu seviyor, kendisine karşı borcumu da açıklıyorum. Çünkü teknik, elinden geldiğince toplumun geçim genişliğine (refah) çalışıyor, akıllıca (rasyonel) kullanıldı mı insan aklının kendisine de ilerleyip açılma imkânları sağlıyor. Ancak teknik yüzündendir ki, Dünyamızın çeşitli bölgelerinde barınanlar arasında gitgide hızlanan bir yakınlaşma "mucizesi" ortaya çıkmaktadır. Gene, başlangıçta biraz yadırgasalar bile, insanlar, kısa bir süre sonunda doğaya, eskilerden gelip kalmış haksızlıklara karşı, günün tatlı umutlar yaratan savaşları için birleşmektedirler.

Benim doğduğum yıllarda, Fransanın göbeğinde bulunan Clamencyen - Nivernais adlı 5000 kişilik kasabanın insanları, pek yakın eyaletlerin iki merkezini, ancak Auxerre ile Névers'i tanırdı. Paris'e uzanmak, bugünkü New - York ya da Moskova yolculuğu denli zor bir işti. Yabancı ülkeler üstünde bilinenler, Sivastopol Solférine savaşlarında bulunmuş eski savaşçılar, öykülerine dayanırdı. Köylerdeki kocamış kişilerse; 1814 Seferi'nin, mum yiyen kazakların anlamları, gençlere, bir tutsu - betiği (vası-

yetname) halinde bırakır göçerlerdi. Olmam gereken insanı olmak için, önceden kestirilmiş hiç bir kanı, inanç taşımazdım. Ne olacaktım? bir Dünya vatandaşı mı (Welbürger) - ya da işçi ayaklanmaları çağında sık kullanılan bir deyimle anlatılmak istenirse - Dünya için çalışan bir adam mı (Weltarbeiter)?

Oysa kültürde, düşüncede birleşik insanlığın anahtarını, daha beşikteyken sihirli bir peri vermişti bana: Müzik. Uluslararası, Avrupanın bütün büyük uluslarında birleşik olan bu dille, - ilk kez yirmi yaşında görmek fırsatını bulabildiğim İtalya, Almanya üstünde uzun boylu bir bilgim olmaksızın - saydığım ulusların en iyi insanlarıyla bir duygu birliğine erişmiş, bir tanışıklık kurabilmiştim. Derken dedemin kitaplığında, on güne dek yalnız Beethoven'e karşı duyduklarımı ölçebileceğim bir tansıma (hayranlık) beslediğim Shakespeare'in kitaplarını bulmam da, bana batı ruhunun bir İncil'ini bağışlamış oldu."

William Shakespeare, Romain Rolland için gerçekten bir İncil'di. Yetmiş yıllık bir okuma, öğrenme, araştırma sonucunda ulaştığı düşünce yapısının ilk kaynaklarını böylece hikâye ederken; Shakespeare üstüne yazılmış en özlü bir yapıt olduğunda bütün eleştirmecilerin birleştiği başka kitabında, Yazarın, doğruluğundan hiç bir şey yitirmemiş şu sözlerine de rastlarız:

"...Yokuşun başında, sanatçı, işin pek farkında değildir daha. İyi bir ozan, oyun yazarı, hikâyeci, romancı olmanın başlıca

koşulur, sanır ki; en uygun sözcüğü arayıp bulma, onu kullanmakla bitecektir. Gel gelelim tuttuğu sanat dalında ilerledikçe, sözlüklerle oynamakta ustalaştıkça o genç yazar anlar ki; asıl güçlük aranılan "uygun sözcüğü" yakalamakta değil, gerçekleri kuşatan özgür düşüncenin kendisindedir. Düşünceyi en kısa, en seçik, en dokunaklı biçimde açıklayabilmektedir. Çünkü düşünce erkinliği, her çeşit süsten sıyrılmış dille birlikte gelişir. Bütün kaygısı güzel "üslûp"ta toplanmış sanatçının çilesi, bütün kaygısı doğruyu söylemekte toplanmış sanatçının çilesi yanında bir hiçtir. Hele hele, içinde yaşadığı toplum sorunlarını ele almağı da aklından geçiriyorsa işte o zaman, yalnız o zaman, çanına ot tıkandığını, kalemini tutan bir sürü pürüzün ortaya çıktığını görüp şaşıracaktır."

Öyle sanıyoruz ki; bizim - hiç değilse bugün için - "Aman şu insanlığın başına çeşitli dertler açan teknik gelişim bir dursa!" yollu bir direnişimiz, bir dileğimiz olmaz. Ama bizim batı uygarlığına her alanda tez ulaşmamız için teknik gelişimi de hızlandırmamız gerektiğini savunan sayısız yazarımız olabilir. Gene bizim "şiirin sözlerle hazırlanan soyut bir yolculuk olduğu" nu savunan, giderek bu düşüncelere dökülen sanatçılarımızın karşısında; şiirde olsun, romanda hikâyede olsun "biçim" kaygısıyla birlikte "öz" kaygısını da taşımış bunu alıp oluşturmuş, kendinden sonrakilere bırakmış sağlam bir sanatçı kuşağı yer alır. Bunlar zaman zaman çatışır ama, gene "zaman" hangisinin haklı hangisinin haksız olduğunu, kimin kalıcı kimin gidici olduğunu her savıama (iddia) dan daha iyi belli eder. Salt biçim kaygısını taşıyıp ötesine boş verenler, "şiirin sözlerle hazırlanan soyut bir yolculuk olduğu" nu savunanlar ötekileri "güdümlü sanat" - bu deyim de ömür hani, insanın aklına "güdümlü mermi"leri getiriyor! - yapmakla suçlarken; salt "öz" kaygısı duyup biçim üstünde pek durmayanlar da ötekileri "fil-dişi kule"ye kapanmış olmakla suçlar.

Şiir sözlerle hazırlanır, pekiyi. Ama niçin "soyut" bir yolculuktur? İşin ortasından gidip "şiir sözlerle hazırlanan somut bir yolculuktur" desek olmaz mı? Pek mi yanlış düşer?

Günümüzün sanat eleştirmecileri, bilim verilerinden de yararlanarak artık şu kaniya ulaştılar ki; "sanat sanat içindir" tezinin en olumsuz kutbunda oturanlar bile, bir açıdan, ister istemez görüşlerinin toplumla ilişkisini ispatlamışlardır. Bizim en soyut sandığımız nen. Aslında, somutun bir değişik halidir. Bize soyutmuş gibi gözükmektedir. Çünkü ortada ne varsa, neler olup bitiyorsa hep te o bir türlü kurtulamadığımız "maddeler âlemi"nde olup bitmektedir. Bütün davranışlarımız, bütün sözcük oyunlarımız hep onun üstünde, ona bağlı geçmektedir. "İptida kelâm var idi" mi diyeceğiz, yoksa en soyut sandığımız sözcüklerin de doğal bir ortamda toplumsal ilgilerden çıktığını mı kabul edeceğiz? Önce sözcüklerin nereden çıktığını, nasıl geliştiğini; sonra o sözcüklerle gerek dil yoluyla gerekse dili kullanmadan içimizden konuşmaya (düşünmeğe) başlayışımızın mekaniz-

(Devamı var)

Mimaride Bazı Değişme Belirtileri

«Bir Müsabaka Dolayısıyla»

Ziraat Bankası ilâve binası müsabakası neticelendikten sonra Ankara Sergi Evinde teşhir edilmiştir. 2 Kasım 1958 Pazar günü Turgut Cansever, Aydın Germen, Abdullah Kuran ve Şevki Vanlı müsabaka üzerinde fikir yürüterek, konuşmaların notlarını tutmuşlardır. Bu konuşmalarda bulunması istenen diğer bazı arkadaşlar gelmemiştir. Çalışmaya Yiğit Gülöksüz ve Erol Peker yardım etmişlerdir.

Konuşmalar başlıca üç bakımdan yürütülmüştür: Mesleki ahlak, şehircilik ve mimari. Çalışmalara iştirak eden arkadaşlar bu konuşmaların FORUM'daki sütununda neşrine muvafakat etmişlerdir.

Şevki VANLI

Mesleki Ahlak :

Germen — Bu arsada, mevcut binaya bu kadar büyük bir ilâve yapılmasını zannedersen hepimiz yersiz bulmaktayız.

Programların etraflıca hazırlanmadan çıkarılması, ihtiyaçların şehircilik esaslarına göre çok ağır hesaplanması ve mül-

hakların jürinin sempatisini kazanma mevzuu üstünde aşırı gayret sarfetmeleri, bu müsabıkların yanlış yollara sapmasına sebep olan başlıca unsurlardır.

Müsabık üç ayını ve kesif olarak da on beş gününü, harcadıktan sonra bunun bir karşılığını almak istiyor. Programlar ağır verildiği gibi, müsabıktan istenen çalışma da pek fazladır. Böylece programdaki aksaklıklar mutlaka bir derece almak isteyen müsabıkın çalışmasına da aksettiriyor.

Bilhassa projelerin çoğunda işleyiş ve mimari detayları birbirinin aynı olduğu takdirde müsabakalarda ana fikirden başka çalışmalar istenmesinin lüzumsuzluğu

açıkça görülüyor. Ağır bir çalışma programı icap ettiren müsabakalar da olabilir (meselâ akla hastahaneler geliyor). Fakat çok zaman yalnız ana fikrin takdimi istenmelidir. Mes'uliyetsizlik programla başlıyor. İşler senelerden beri bu şekilde gittiği için de, bu vaziyetten ayrı ayrı müsabıklar değil, meslek camiası mes'uldür.

Vanlı — Bu mevzularda kusurların bir kısmını jüriye atfetmek lâzım. Camianın kabahati ise meslekdaşların her biri tarafından ayrı ayrı işlenerek meydana gelmektedir. Fakat hastahanelerin aynı olduğuna inanıyorum. Hastahaneleri üçe ayırabilirim. Birincisi kazançlarını müsabakalara iştirak ederek temine karar verenlerin, ikincisi hakiki mimarlığı müsabakaya girmek addedenlerin hastahaneleridir. Bunlar yapacakları çalışmanın ne programı, ne de neticesi ile alakadar değildirler. Müsabakaya girmek onlar için adeta bir mecburiyettir. (Devamı var)

ONBEŞ GÜNÜN BİBLİYOGRAFYASI

BİBLİYOGRAFYA

Fındıkoğlu bibliyografyası 1918 - 1958. (Hazırlayan: Amiran Kurtkan). İstanbul (1958 İstanbul Matbaası). 95 S. 8° Fl. 435 Kr. "İstanbul Üniversitesi Neşriyatı, No. 794" "İktisat Fakültesi Yayınları No. 104." "İktisat ve İktimalyat Enstitüsü Neşriyatından 27."

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Sosyoloji Profesörü Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun 1918 - 1958 yılları arasında kitap, broşür ve makale halinde çıkmış yazılarının bibliyografyası olan bu eseri, aynı Fakülte Sosyoloji ve Sosyal Siyaset Asistanı Amiran Kurtkan hazırlamıştır. Bibliyografyanın başındaki iki sayfalık önsözde bibliyografik çalışmaların lüzumu üzerinde durulmuş, Fındıkoğlu bibliyografyası üzerinde ilk çalışanlardan söz açılmış ve bibliyografyanın düzeni anlatılmıştır. Bibliyografya, 1918 - 1924 talebelik, 1925 - 1929 lise mualimliği, 1930 - 1935 Avrupa talebeliği, 1936 - 1958 Üniversite devresi bölümüne ayrılmış, her bölümde önce kitap halinde çıkmış eserler kronolojik olarak verilmiş, sonra süreli yayınlarda çıkan etüd ve makalelerin bibliyografik künyeleri yer almıştır. Etüd ve makaleler de çıktıkları süreli yayının başlığı altında kronolojik olarak dizilmiş, Fındıkoğlu'nun takma adlarla yazdığı yazıların künyeleri de bibliyografyaya alınmış ve hangi adla yazıldığı parantez içinde gösterilmiştir.

Eserin sonuna biyografik bir notla Fındıkoğlu'nun takma adları ve katıldığı mecmua ve gazete, dernek ve cemiyet adlarına ait işaretlere dair bir kaç not eklenmiştir.

Sosyal İlimler

DOTTRENS, Prof. Dr. Robert: Eğitim ve demokrasi. Çevirenler: Dr. M. Baha Arıkan - (İbrahim) Memduh Seydöl. İstanbul 1958 İzmir Matbaası. 48 S. 8°

Cenevre Üniversitesi J. J. Rousseau Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. R. Dottrens'in bu eseri bir başlangıçla, "Düşünceler" ve "Sorumluluk" adını taşıyan iki bölümden meydana gelmiştir. Başlangıç aynı zamanda "Manevî Korunma" başlığını taşımakta, «Düşünceler» bölümünü «Terbiye ve Sosyal hayat», «Demokrasiye Özgü», «İhtil-

yacımız olan terbiye» bölümlüklerine ayrılmaktadır. "Sorumluluk" bölümünün ikinci başlığı «Genel görüş sorumluluğu»dur. Kitapın başında çevirenlerin, Dottrens'in kısa ca biyografisinden ve eserlerinden söz açan önsözleri ile sonda Dr. M. Baha Arıkan'ın "Karakterin temeli nasıl atılır?" başlıklı yazısı vardır. Kitap, öğretmenler, gündümüzde eğitimle meşgul herkes ve özellikle terbiye yazarları için hazırlanmıştır.

FEYZİOĞLU, Doç. Dr. Feyzi Necmeddin: Zilyedlikte iadenin mevzuu ve şumulu. (Hususiyle "Ecrimisil" meselesi.) İstanbul 1958 Baha Matbaası. XVIII + (1) + 375 + (1) S. 8°

"İstanbul Üniversitesi Yayınları No. 797"

"Hukuk Fakültesi Yayınları No. 167"

Eski ve yeni hukukumuzdaki farklı mahiyeti dolayısıyla tereddüt ve münakaşalara yol açan ecrimisil mefhumu ve müessesesinin açıklanmasını yapan bu eser 1 önsöz, 1 giriş, muhtelif bölüm ve fasıllara ayrılan iki bölümden ibarettir. Giriş, etüdün hudutlarının tayıni ve plânın takdimi, zilyedlik ve bunun himayesine müteallik hükümlere toplu bir bakış bölümlerine ayrılmıştır. "Mukayeseli hukukta" başlığını taşıyan birinci kısımda konunun tarihçesi çizilmekte, Roma Cermen ve Pandekt hukukunda ve bizim eski hukumumuzda, muasır mevzuatta Fransız, Avusturya ve Alman hukukundaki durum üzerinde durulmaktadır. "Türk - İsviçre Hukukunda" başlıklı ikinci kısımda umumî olarak zilyedlikte iade hükümlerinin yeri ve mahiyeti, zilyedin niyeti bakımından iadenin mevzuu ve şumulu açıklanmaktadır. Eser "netice" ve 5 sayfalık geniş bir bibliyografya ile bitmektedir.

TAŞÇIOĞLU, Muhaddere: Türk Osmanlı cemiyetinde kadının sosyal durumu ve kadın kıyafetleri. Ankara 1958 Akın Matbaası. 16 + 89 S. 8° 1 plâns Fl: 5 lira.

"Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu Yayınları: Sayı 5"

Çalışma Bakanlığı Neşriyat Müdürü

RESİM :

Ağaoğlu

Bilge KARASU

Ağaoğlu'nun Türk - Amerikan Derneği'nde açtığı sergi, 13 ay önce Adil Han'da açmış olduğu ilk sergisinden bu yana, ressamın epey yol aldığı gösteriyor.

O sergisi için yazdığım yazıda (FORUM, Sayı 90) sözünü ettiğim «romantique» hava, bu sergide ortadan kalkmış gibi. Resimlerde, başka ressamları yahut çağları akla getirebilecek yönler, artık görülüyor; duygulu davranış, dizginlenmiş. Buna karşılık, kapalı biçimlerin bu yıl içindeki evrimi dikkati çekiyor. Çerçeveden kaçıp resmin ortalarında bir küme meydana getiren devim, ressamı artık ilgilendirmiyor. Uzun zaman, resmin ortasında, durukluk içinde «yüzen» kapalı biçim, önceleri oyulmuş, hafiflemiş. Ama, daha sonra, yeniden kütleleşen bu biçimlerin çerçeveye yaklaştığı, onunla birleştiği görülüyor. Son resimlerde ise bu kapalı biçimlerden de artık çıkıldığını, çizgilerin kesinliğine karşın, resmin bütün yüzeyini kaplayan bir biçim dokusuna girdiğini görüyoruz. Lekeler büyüyüp genişliyor, daha açık bir zemin üzerinde birbirine bağlanarak düzenlenen koyu renkli biçimler arasında, kapladığı yerin azlığına karşılık yeğinliğini birden duyuran bir sıcak renk, daha ustalık bir karşılık meydana getiriyor.

Bu biçim evriminin yanında, ressam olarak Ağaoğlu'nun ilerlediğini gösteren özellik - çok önemli olmakla birlikte, erek sayılamayacak - «el ustalığı»nın artmış olması. Elinin, tasarladığı resimlerle birlikte ilerliyebilmesi, bu tasarımları gerçekleştirmekte daha usta olması.

Ağaoğlu'nun, bundan böyle, daha az duruk, daha kavrayıcı resimler yapabileceğini sanıyorum.

iken vefat eden Muhaddere Taşçıoğlu'nun bu son eseri ölümünün birinci yıldönümünde hatırasını taziz için yayınlanmıştır. Kitap, kısa bir girişten sonra üç kısma ayrılmış, 1. Kısımda Tanzimattan önce ve Tanzimat devri, 2. Kısımda Meşrutiyet, Meşrutiyetten sonra ve Mütareke devri, 3. Kısımda Cumhuriyet devri kadınının sosyal durumu ve kıyafeti incelenmiştir.

Eserin başında M. Taşçıoğlu'nun bir portresiyle basılmış ve basılmamış eser, etüd ve yazılarının listesi, Prof. Dr. Âfetinan'ın "Kurum adına", Doç. Dr. Hâmede Topçuoğlu'nun "İyi insan, faydalı aydın" başlıklı yazılarıyla Prof. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun Önsöz'ü bulunmaktadır.

Dil

ÖZDOĞRU, Nüvit: Türkçemiz. İstanbul (1958) Gün Matbaası. 232 S. 8° Fi: 12,5 Lira.

Eserin dış kapağında "Bu kitap testlerle türkçe bilginizi ölçecek, kelime dağarcığınızı zenginleştirecek, hoşça vakit geçirmenizi sağlayacaktır" kaydı vardır. Güzel bir kapak içinde bulunan kitap yedi bölüme ayrılmış, (hafta) adı verilen her bölümde yine yedişer bölümcüğe bölünmüştür. Bu bölümcüklerin başlıklarından bir kaç örnek verelim:

Sıfatlar kuvvettir, Modern usulle kelime öğrenme, kelimelerin sihri, Ölümsüz ölü diller, Her telden isimler, Hukukla ilgili kelimeler, Kabına sığmayan kelimeler, Vatandaşlık için müracaat eden kelimeler, İmlâmız, telâffuzumuz v. b.

İş ve İş Metodları

ÇELİKEL, Necmi: Reklâm sanatı. Ankara (1958) Güzel Sanatlar Matbaası. VII +380 S. 8° Fi: 30 Lira.

Eserin takdimi Prof. Dr. Muhlis Ete tarafından yapılmıştır. 6 sayfalık bir önsözden sonra "Reklâm nedir" bölümünde reklâmın tanımı yapılmakta, faydaları, sosyal rolü ve reklâmcılık sanatı anlatılmaktadır. "Reklâm psikolojisi" başlıklı ikinci bölümde reklâmın psikolojik, dikkat çekici, alâka uyandırıcı, istek ve arzu yaratıcı, hafızada yer edici, halkı satın almağa ve reklâm edilen şey hakkında karar vermeğe sevk edici olması üzerinde durulmaktadır. "Reklâm vasıtaları" başlıklı üçüncü bölümde bu vasıtaların tanımı yapılmış, sözlü ve yazılı (gazete ilânı, afiş, reklâm matbuaları) reklâmlar, mal ve satış yerleri vasıtasıyla reklâmlar anlatılmıştır. 4. Bölümde gazete ve mecmua ilânlarına, 5. Bölümde basınla reklâma, 6. Bölümde afiş ve afişaja, 7. Bölümde reklâm matbuaları ve direkt reklâma, 8. Bölümde ışıklı reklâmlara, 9. Bölümde teşhir, sergi ve fuara, 10. Bölümde ticarî ünvan, isim ve markanın reklâm bakımından rolüne, 11. Bölümde sinema, radyo ve televizyon vasıtasıyla reklâma, 12-15. Bölümlerde reklâm kampanyasına, dünya reklâmçılığına, memleketimiz reklâmçılığına, reklâmcılık hakkında tavsiyelere yer verilmiştir. Kitabın 261. sayfasında resimler kısmı başlamaktadır. Çok güzel basılmış olan bu kısımda etiketler, reklâm matbuaları, basın ilânları, afişler, sergi stand ve pavyonları, ticarethane yazıları, ışıklı yazılar ve reklâmlar, isim, marka ve monogramlar, kompozisyon örnekleri yer almıştır.

Eserin sonunda memleketimizdeki belli başlı reklâm ajanslarıyla basın ilânlarını

kabule yetkili Türk Basın Birliği Ltd. Ş. nin bürolarının adresleri bulunmaktadır.

Edebiyat

Sultan Veled'in Türkçe manzumeleri. Yayınlayan ve işleyen: Mecdut Mansuroğlu. İstanbul 1958. Pulhan Matbaası. IV +206 XCIX S. 8° 99 Levha.

"İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 765"

Bu eserde Sultan Veled'in "Rebabname", "İbtidaname" mesnevileriyle "Divan" ında bulunan türkçe şiirlerinin tenkitli yazını yapılmıştır. Eserin başındaki önsözde Sultan Veled ve bu manzumeler hakkında toplu bilgi verilmiş, adı geçen eserlerin yurt içi ve dışı kütüphanelerde bulunan yazma nüshaları tanıtılmıştır. Asıl metinden sonra manzumelerin dil özellikleri ve sözlük kısımları ve çeşitli yazmaların fotokopileri yer almıştır. Doç. Mansuroğlu'nun bu eserinde Türkiye Türkçesinin en eski ürünlerinden bir kısmı en iyi şekilde yayınlanmış bulunmaktadır.

BIYOĞRAFI

ATAY, Falih Rifki: Başveren İnkılâpçı (İstanbul 1958) (Gün Matbaası). 64 S. 8° Fi: 200 Kr.

"Dünya Yayınları: 4"

Türk fikir hayatında büyük bir yeri olan Ali Suavi'yi konu edinen bu eserde F. R. Atay, Ali Suavi'yi değerlendirdikten ve bu küçük eseri yazmasına yol açan sebepleri sıraladıktan sonra Ali Suavi'nin biyografisini vermekte, eser ve yazılarına dayanarak fikir ve kişiliğini tanıtmaktadır.

Not: Kitap ilk defa 1954 de "Baş ve-

ren bir inkılâpçı" adıyla Türkiye Millî Talebe Federasyonu'nca "Devrim Gençliği Yayınları" arasında çıkmıştır.

Kadınhk, Güzel Sanatlar ve Tarih

ÂFETİNAN, Prof. Dr.: Herkesin bir dünyası var. Ankara 1958 Türk Tarih Kurumu Basımevi. 17 +191 +1 S. 8° Fi: 10 lira.

Prof. Âfetinan'ın çeşitli konularda yazdığı makaleleri toplanan bu eser, bir girişle, oğluna ve kızına hitaben yazılmış "Herkesin bir dünyası var", "Evlât sevgisi, insanı vatanına daha çok bağlayan hislerin en kuvvetlisi" başlıklı iki yazıyla başlamaktadır. Asıl kitap üç bölüme ayrılmış, birinci bölümde kadın haklarına ait ve kadın teşekkülleriyle ilgili yazılar, ikinci bölümde iki çocukluk hatırası ve seyahat anıları, üçüncü bölümde Kayseri Şifaiyesine ve Mimar Sinan'a, sanatına ait yazılar toplanmıştır. Yazılar ilk önce nerelerde çıktığı hususu notlarda belirtilmiş, eserin sonunda Profesörün basılmış kitap ve broşürlerine, çeşitli makale ve raporlarına, katıldığı kongre, mensup olduğu cemiyetlere dair listeler yer almıştır. Eserden bir kaç yazı adı: Seçim haklarımız, Türk kadını, Türk kadınının siyasî hakları, Kadın Hak ve vazifeleri üzerine, Etnoğrafya müzeleri ile ilgili yazılar, Fener bekçisi, Köylüler arasında, Türk kadınlarının yaptıkları sağlık kurulları ve Gevher Nesibe şifaiyesi, Kayseri'nin 749 yıllık şifaiye tıp medresesi, Mimar Koca Sinan'ın ilham kaynakları, Süleymaniye sitesi Musiki üzerine v. b.

M. Cumhur

YENİ ÇIKTI

Mümtaz Soysal

Demokratik
İktisadî Plânlama İçin
Siyasî Mekânizma

İktisadî plânlama ile demokrasinin bağdaşabilmesi için gerekli kurumlar — Demokrasilerde plânlama mekanizmasına düşen görevler — Totaliter devletlerde plânlama mekanizmasının ana hatları — Demokrasilerde tipik plânlama mekanizmaları ve öğrettikleri (Fransa, İngiltere, Holanda, Hindistan ve bazı az gelişmiş memleketler) — Demokratik plânlama mekanizmasının teknik esasları — Demokratik plânlama mekanizmasının siyasî esasları (parlâmentoların durumu, iktisat meclisleri, iktisari plânlamada parlâmentoların gerçek rolü) — Türkiye'de iktisadî plânlama için siyasî mekanizma — Geçmişteki denemeler — Bugünkü durum — Tasarlanan siyasî mekanizma için ön-şartlar — Mekanizmanın işleyişi

Fiyatı : 5 Lira

Forum okuyucuları, bedelini posta havalesi veya posta pulu olarak "P.K. 131, Ankara" adresine yolladıkları takdirde, istedikleri sayıda kitap kendi adreslerine gönderilecektir. Kitaplar, aynı zamanda, Forum İdarehanesinden de temin edilebilir.

Bize Gelen Kitaplar

YEDİTEPE YAYINLARI :

YENİ TÜRK ŞİİRİ ANTOLOJİSİ :

Biyografiler : Ünal Tekinalp — 500 Krş. — Aralık 1958.

LEYLÂ VE MECNUN :

Fuzuli — 300 Krş. — Aralık 1958z

72 NCI KOĞUŞ :

Orhan Kemal — 300 krş. Aralık 1958

AHMETİN KUZULARI -

Samim Kocaoğlu — 300 Krş. — Aralık 1958

UMUTSUZLAR PARKI :

Edip Cansever — 300 Krş. — Aralık 1958

AŞIK MERDİVENİ :

Oktay Rifat — 200 Krş. — Aralık 1958

HER YERDE VE DAİMA

Kavaklıdere Şarapları

KURULUŞU: 1929

Altın Köpük

İlk tabii Türk Şampanyası
Müessesemiz tarafından ilitharla
piyasaya arz edilmektedir.

ŞAMPANYA

DESER ŞARAPLARI

Tallı Sert Kırmızı - Porto tipi
Aperitif ve deser şarabıdır.

Aperitif ve deser şarabı olup yalnız
başına veya soda ile içildiği gibi cin
veya votka ile biraz limonsuyu kar-
tırılırsa Ankara, İstanbul sosyetesinde
ve Kordiplomatik nezdinde meşhur
olan KAVAKLIDERE KOKTEYLİ
yapılır.

Tallı Sert Beyaz - Şeri tipi

KALİTE ŞARAPLARI

Vakot Damlası Kırmızı

Av etleri, ızgara, kızartma etler, pey-
nir, elma, fındık gibi kuru yemişler
vesaire ile

Cinhanca Yıldız Beyaz - Sek

Tavuk, balık, midye, istiridyeye, istakoz,
yumurta, peynir vesaire ile
(Soğutularak)

SOFRA ŞARAPLARI

Dikmen Kırmızı Kırmızı

Av etleri, ızgara, kızartma etler, pey-
nir, elma, fındık gibi kuru yemişler
vesaire ile

Ankara Kırmızı Beyaz - Sek

Tavuk, balık, midye, istiridyeye, istakoz,
yumurta, peynir vesaire ile
(Soğutularak)

Ankara Kırmızı Beyaz - Dömisek

Pasta, şekerleme, tatlı ve meyveler ile
(Soğutularak)

SERİNLETİCİ ŞARAP

Lal Pembe

Soğutulduğu takdirde yalnız olarak,
veya yemeklerde meyva ile

22801

TÜSTAV

Sahibi : METİN AND — Yazı İşleri Müdürü : OSMAN OKYAR — Sekreter : ABDULLAH F. UZUN —
İdarehane : Büyük Han No. 55 Yenışehir - Ankara Tel : 26754.
Haberleşme Adresi : P.K. 131 — ANKARA
Dizildiği ve Basıldığı Yer : Ayyıldız Matbaası — De-nizciler Cad. Saka Han Tel: 17507 — ANKARA